

Alkolukkokokeilu 2005–2008

Prosessin seuranta

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Leif Beilinson, Virpi Britschgi, Anna Higgins ja Jukka Lähesmaa		Julkaisun laji Raportti	
		Toimeksiantaja Liikenne- ja viestintäministeriö	
		Toimielimen asettamispäivämäärä	
Julkaisun nimi Alkolukkokokeilu 2005–2008. Prosessin seuranta			
Tiivistelmä Rattijuopumus on eräs tieliikenteen suurista vaaratekijöistä. Vuosittain alkoholionnettomuuksissa Suomessa kuolee noin 80 ja loukkaantuu noin 1 000 ihmistä. Vuonna 2004 rattijuopumuksesta jäi kiinni 27 000 kuljettajaa. Uutena keinona liikenneturvallisuuden parantamiseksi ja rattijuopumustapausten vähentämiseksi aloitettiin 1.7.2005 Suomessa kolme vuotta kestävä alkolukkokokeilu. Kokeilussa mukana olevat ovat rattijuopumuksesta tuomittuja henkilöitä. Kokeilussa olevien henkilöiden ajokielto on määrätty ehdollisena, kun henkilö on asennuttanut autoonsa alkolukon ja sitoutunut sen käyttöön vuoden ajan. Lisäksi kokeilussa olevien on osallistuttava terveydenhuollon järjestämään päihderiippuvuuden arviointiohjelmaan ja tämän seurantaan koko kokeilun ajan. Tässä tutkimuksessa on kuvattu alkolukkokokeilun prosessi sen eri osapuolien kannalta. Tutkimusaineisto kerättiin kirjallisuudesta, kyselyllä alkolukkokokeilussa mukana olleilta kuljettajilta, haastatteleamalla prosessin eri vaiheissa mukana olevia viranomaisia ja asiantuntijoita sekä kahdesta viranomaiselle ja asiantuntijoille järjestetystä työpajasta. Alkolukkokokeilun prosessista nousi esiin mm. seuraavia ongelma- tai parantamiskohteita: - Tiedonkulku eri tasoilla koettiin puutteelliseksi. Kokeiluun osallistuneet kokivat, että tietoa oli vaikea saada ja toisaalta saatu tieto ei aina ollut riittävää. Viranomaisetkin näkivät puutteita keskinäisessä tiedonkulussa. Tiedonkulun parantamiseksi korostettiin poliisin roolia varsinkin asiakkaalle tiedottamisessa ja esitettiin säännöllisiä tapaamisia prosessin viranomaisten kesken. - Aikaviive, joka syntyy rattijuopumuspidätyksestä siihen, kun anomus alkolukkokokeiluun pääsystä käsitellään käräjäoikeudessa. Tämä aika saattoi kestää muutaman kuukauden, jonka ajan rattijuopumuksesta epäilty oli joka tapauksessa ajokiellossa. - Terveydenhuollon järjestämää päihderiippuvuuden arviointiohjelmaa arvosteltiin kokeiluun sopimattomaksi ja lisäksi tehottomaksi. Viranomaisten täytyy jatkossa ainakin keskenään keskustella päihderiippuvuuden arviointiohjelman sisällöstä alkolukkokokeilussa. - Alkolukkokokeilun jatkoseurannassa tulisi tilastollisen analyysin lisäksi kerätä myös kokemuksia paitsi niiltä kuljettajilta, jotka kävivät kokeilun läpi moitteetta, myös niiltä, jotka luopuivat tai putosivat kokeilusta.			
Avainsanat (asiasanat) alkolukko, rattijuopumus, Suomi, alkolukkokokeilu, kokeilu			
Muut tiedot Yhteyshenkilö/LVM: Janne Mänttari			
Sarjan nimi ja numero Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja 30/2007		ISSN 1457-7488 (painotuote) 1795-4045 (verkkojulkaisu)	ISBN 978-952-201-888-5 (painotuote) 978-952-201-889-2 (verkkojulkaisu)
Kokonaissivumäärä (painotuote) 80	Kieli suomi	Hinta (painotuote) 15 €	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Edita Publishing Oy		Kustantaja Liikenne- ja viestintäministeriö	

Författare (uppgifter om organet: organets namn, ordförande, sekreterare) Leif Beilinson, Virpi Britschgi, Anna Higgins ja Jukka Lähesmaa		Typ av publikation Rapport	
		Uppdragsgivare Kommunikationsministeriet	
		Datum för tillsättandet av organet	
Publikation Processutvärdering om alkolåsförsöken åren 2005–2008			
Referat Rattfylleri är en av de största farorna i vägtrafiken. I Finland dör varje år ungefär 80 personer och ungefär 1000 personer skadas i olyckor där någon förare varit alkoholpåverkad. År 2004 åkte ungefär 27 000 förare fast för rattfylleri. Som ett led i att reducera antalet olyckor där någon förare varit alkoholpåverkad påbörjades i Finland första juli 2005 ett treårigt försök med alkolås. Deltagarna i försöken hade dömts för rattfylleri. Domen om körkortsåterkallelse blev villkorlig under förutsättning att försökspersonerna installerade alkolås i bilen och lovade bruka det under ett år. Dessutom måste försökspersonerna delta i ett medicinskt utvärderingsprogram under hela försöksperioden. I föreliggande rapport presenteras processen i alkolåsförsöken ur alla deltagande parter synvinkel. Data samlades in genom litteraturstudier, enkäter till deltagarna, genom att intervjua ansvariga myndighetspersoner och experter samt genom att ordna två seminarier. Följande problem och utvecklingsförslag presenterades: <ul style="list-style-type: none"> • Informationen mellan olika parter var otillräcklig. Försökspersonerna tyckte att informationen var svåråtkomlig och ofta inadekvat. Även myndighetspersonerna upplevde brister i den interna kommunikationen. Polisens roll för att utveckla informationen till deltagarna betonades. Det är också viktigt att organisera möten för berörda myndighetspersoner. • Det är en betydande väntetid mellan arresteringen och fastslagande av domen. Det kan ta upp till några månader och den misstänkte får inte köra under denna tid. • Det medicinska utvärderingsprogrammet, som organiseras av sjukvårdsmyndigheterna, kritiserades för att vara olämpligt och ineffektivt. Berörda myndigheter bör sinsemellan diskutera utvärderingsprogrammets innehåll och roll. • I en fortsättningsstudie bör förutom den statistiska analysen, förarnas erfarenhet sammanställas. Därvid inkluderas förare som hoppat av pågående försök.			
Nyckelord alkolås, rattfylleri, Finland, alkolåsförsök, försök			
Övriga uppgifter Kontaktperson vid ministeriet är Janne Mänttari.			
Seriens namn och nummer Kommunikationsministeriets publikationer 30/2007		ISSN 1457-7488 (trycksak) 1795-4045 (nätpublikation)	ISBN 978-952-201-888-5 (trycksak) 978-952-201-889-2 (nätpublikation)
Sidoantal 80	Språk finska	Pris 15 €	Sekretessgrad offentlig
Distribution Edita Publishing Ab		Förlag Kommunikationsministeriet	

Authors (from body; name, chairman and secretary of the body) Leif Beilinson, Virpi Britschgi, Anna Higgins ja Jukka Lähesmaa	Type of publication Report		
	Assigned by Ministry of Transport and Communications		
	Date when body appointed		
Name of the publication BAIID experiment 2005–2008. Process follow-up			
Abstract <p>DUI (driving under the influence of alcohol) is one of the greatest dangers in road traffic. In Finland, every year approximately 80 people die and 1000 get injured in accidents caused by DUI. In year 2004 some 27 000 DUI offenders were caught by police.</p> <p>As a new means of reducing the amount of DUI and thus improving traffic safety a three year BAIID (Breath Alcohol Ignition Interlock Device, also known as ‘alcolock’) experiment was launched on July 1st 2005 in Finland. The participants in the experiment have been DUI offenders. The driving ban for the participants was conditional when the person had had the device installed in his/her car and committed to using it for one year. In addition, the person had to participate in a medical monitoring program organised by the health sector during the entire time of alcolock experiment.</p> <p>This report is a result of a study and it describes the process of alcolock trial from the point of view of each party involved. The material for the study was gathered from literature, with surveys sent to participants, by interviewing authorities and experts responsible and acting in the process as well as organising two workshops for these experts.</p> <p>The following problem and development areas concerning the process were presented:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Communications between process parties were insufficient. Participants felt that information concerning the process was difficult to get and that it was not always adequate. Also the authorities saw some short-comings in interoffice communications. The role of police was emphasized in order to improve communications to participants and organising regular meetings for authorities. - There is a considerable delay between the time that a driver is arrested for DUI and the conviction in court. This can take up to a few months and the suspect is banned from driving during it. - The role of medical monitoring program organised by the health authorities was criticised to be inappropriate and inefficient. The role of medical monitoring program in the future of the experiment should be discussed between authorities. - In the follow-up of the experiment, a statistical analysis and a new client survey including also the drop-outs and declined should be conducted in order to gain more understanding of the experiences.			
Keywords alcolock, BAIID, DUI, Finland, experiment			
Miscellaneous Contact person at the Ministry: Mr Janne Mänttari			
Serial name and number Publications of the Ministry of Transport and Communications 30/2007		ISSN 1457-7488 (printed version) 1795-4045 (electronic version)	ISBN 978-952-201-888-5 (printed version) 978-952-201-889-2 (electronic version)
Pages, total 80	Language Finnish	Price €15	Confidence status Public
Distributed by Edita Publishing Ltd		Published by Ministry of Transport and Communications	

ESIPUHE

Kolmivuotinen alkolukkokokeilu Suomessa alkoi 1.7.2005. Kokeilua seurataan kolmeosaisella seurantatutkimuksella. Kokeiluun liittyvien tutkimusten tavoitteena on selvittää rattijuopumuksesta tai törkeästä rattijuopumuksesta määrätyille ehdottomalle ajokiellolle vaihtoehtona kokeiltavan valvotun ajo-oikeuden vaikutukset sekä alkolukkokokeiluun liittyvän prosessin toimivuus.

Seurantatutkimuksen osatutkimukset ovat

Osatutkimus 1 Alkolukon vaikutusten tilastollinen analyysi

Osatutkimus 2 Käsitteet ja mielipiteet alkolukosta

Osatutkimus 3 Alkolukkokokeilun prosessin seuranta

Tässä raportissa selvitetään liikenne- ja viestintäministeriön (LVM) ja Ajoneuvohallintokeskuksen (AKE) toimeksiannosta Alkolukkokokeilun prosessia ja sen toimivuutta (Osatutkimus 3). Osatutkimuksen 2 ”Käsitteet ja mielipiteet alkolukosta” raportoi Sakari Nurmela, TNS Gallup Oy syksyllä 2005. Osatutkimus 1 toteutetaan myöhemmin.

Seurantatutkimuksessa LVM:n yhdyshenkilönä on toiminut Janne Mänttari ja AKE:n yhdyshenkilöinä Jukka Harjula, Hannu Pellikka ja Mikko Vitikka.

Seurantatutkimuksen tekivät yhteistyönä VTT ja SysOpen Digia Oyj. SysOpen Digia Oyj:stä työhön osallistuivat Anna Higgins ja Jukka Lähesmaa. VTT:sta työhön osallistuivat Virpi Britschgi ja Leif Beilinson, joka oli työn vastuhenkilö.

SISÄLTÖ

ESIPUHE.....	7
SISÄLTÖ.....	9
1 JOHDANTO.....	11
2 TAVOITE.....	14
3 AINEISTO JA MENETELMÄT	15
3.1 Yleistä aineistosta ja menetelmistä.....	15
3.2 Alkolukkokokeilun prosessi	15
3.2.1 Yleistä.....	15
3.2.2 Prosessi asiakkaan näkökulmasta.....	16
3.2.3 Prosessi poliisin näkökulmasta.....	18
3.2.4 Prosessi tuomioistuimen näkökulmasta	20
3.2.5 Prosessi terveydenhuollon edustajan näkökulmasta	20
3.2.6 Prosessi alkolukon maahantuojan näkökulmasta	21
3.2.7 Prosessi asennusliikkeen näkökulmasta	21
3.2.8 Prosessi katsastusaseman näkökulmasta	22
3.3 Kysely alkolukkokokeiluun osallistuneille.....	22
3.3.1 Taustaa	22
3.3.2 Alkolukkokokeilun eteneminen osallistuvien henkilöiden näkökulmasta.....	24
3.3.3 Kokeilussa mukana olevien kokemuksia alkolukkokokeilusta..	25
3.4 Viranomaisten ja asiantuntijoiden haastattelut	31
3.4.1 Yleistä.....	31
3.4.2 Alkolukkokokeilu ja tuomioistuinkäsittely	32
3.4.3 Päihderiippuvuuden arviointiohjelma	33
3.4.4 Muita asioita kokeilusta	33
3.4.5 Alkolukkokokeilun tulevaisuus.....	34
3.5 Yhteenvedo kokemuksista ja kehittämiskohteista.....	35
3.5.1 Tiedon kulku prosessissa.....	35
3.5.2 Tiedotus kokeilusta prosessissa toimiville viranomaisille	35
3.5.3 Prosessin osapuolien yhteistyö.....	36
3.5.4 Prosessin viiveet.....	36
3.5.5 Päihdehuollon arviointiohjelma alkolukkokokeilussa	36
3.5.6 Erilaiset käytännöt eri kihlakunnissa.....	37
3.5.7 Prosessin lopettaminen.....	37
3.5.8 Alkolukkokokeilun ydinryhmän yhteistyö ja prosessin seurannan jatkaminen	38

4	PARANTAMISEHDOTUKSIA ALKOLUKKOKOKEILUUN	39
4.1	Yleistä.....	39
4.2	Tiedon kulku prosessissa osapuolten välillä.....	39
4.3	Tiedotus kokeilusta prosessissa toimiville viranomaisille	39
4.4	Prosessin osapuolien välinen yhteistyö	40
4.5	Prosessin viiveet	40
4.6	Päihdehuollon arviointiohjelma alkolukkokokeilussa.....	40
4.7	Prosessin päättäminen tai keskeyttäminen	41
4.8	Alkolukkokokeilun ydinryhmän säännöllinen yhteydenpito.....	41
5	JOHTOPÄÄTÖKSET	42

LIITTEET

- Liite A Kyselyn saatekirje ja kyselylomake
- Liite B Asiantuntijahaastattelut
- Liite C Alkolukkokokeilun esite
- Liite D Alkolukkoprosessi
- Liite E Työpajamuistiot

1 JOHDANTO

Suomessa henkilö syyllistyy rattijuopumukseen, mikäli hän kuljettaa moottori-käyttöistä ajoneuvoa niin, että hänen verensä alkoholipitoisuus on vähintään 0,5 ‰ tai vähintään 0,22 mg alkoholia litrassa uloshengitysilmaa. Vastaavasti törkeään rattijuopumuksen perusteena on vähintään 1,2 ‰ alkoholipitoisuus veressä tai 0,53 mg alkoholia litrassa uloshengitysilmaa (Valtioneuvosto 2005, Alkoluk-kotyöryhmä 2004). Rattijuopumus on usein merkki päihdeongelmasta ja vaikeasta elämäntilanteesta (Rantanen ym. 2001).

Suomen liikenteessä on kuljettajista rattijuoppoja 0,2 %. Rattijuoppojen osuus lii-kenteessä on lisääntynyt 2000-luvulla (Rajalin 2004). Vuonna 2004 rattijuopu-musten lukumäärä oli noin 27 027 (Valtioneuvosto 2005). Vajaa puolet ratti-juopumuksessa kiinni jäävistä kuljettajista on uusijoita (Kärki 2001). Suomessa rattijuopumusonnettomuuksissa on 2000-luvulla kuollut noin 80 ihmistä vuosit-tain (näistä tavallisesti noin 60 on itse rattijuoppoja). Alkoholionnettomuuksissa on loukkaantunut vuosittain noin 1 000 henkilöä (Rajalin 2004, Valtioneuvosto 2005). Yleisimpiä rattijuoppojen onnettomuustyyppisiä ovat suistuminen ja koh-taamisenonnettomuus (Kärki 2001).

Alkolukko on ajonestolaite, joka mittaa kuljettajan uloshengitysilman alkoholipi-toisuuden ja tarvittaessa estää auton käynnistämisen. Alkolukko koostuu kahdesta itsenäisestä yksiköstä eli kontrolli- tai viestiyksiköstä ja näytekysiköstä. Alkoluk-ko vaatii ajoneuvon käynnistämistä varten joko täysin alkoholittoman tai tietyn promillerajan alittavan uloshengitysilmanäytteen, joka annetaan puhaltamalla (yleensä lukot kalibroidaan 0,2 - 0,4 promillen tasolle ja puhalluksen yhteydessä voidaan vaatia myös ääninäyte). Alkolukkojen alkoholitunnistus perustuu joko puolijohde- tai polttokennoteknologiaan. Alkolukon muistissa on sisäinen kalente-ri, joka muistuttaa määräaikaista alkolukon huolto/kalibrointitarkastuksista (ta-vallisesti 30, 60 tai 90 päivän välein). Neljännen sukupolven alkolukko mahdollis-taa reaaliaikaisen dataseurannan (Kärki 2001). Suomen alkolukkokokeiluun on hyväksytty kaksi mallia, Dräger Interlock XT ja Guardian Interlock WR2. Alko-lukkokokeilussa käytettävistä laitteista on säädetty 16.6.2005 annetussa asetukses-sa 431/2005. Alkolukkokokeilun lisäksi alkolukkoja on jonkin verran otettu autoi-hin myös vapaaehtoisesti, jolloin niiden asetukset eivät ole yhtä tiukasti säädelty kuin alkolukkokokeilussa.

Suomessa aloitettiin 1.7.2005 kolme vuotta kestävä alkolukkokokeilu. Alkoluk-kokokeilun suunnitteli LVM:n asettama työryhmä. Työryhmän puheenjohtajana toimi Matti Roine, LVM ja sihteerinä Janne Mänttari, LVM. Muina jäseninä oli-vat Eija Maunu, LVM, Lena Andersson, OM, Pentti Nevala, liikkuva poliisi, Juk-ka Harjula, AKE, Heidi Manns-Haatanen, STM ja Veli-Matti Risku, STM. Alko-lukkokokeilu käynnistettiin alkolukkotyöryhmän esityksen mukaisesti (Alkoluk-

kotyöryhmä 2004). Työryhmän mietintöön on liitetty Lena Anderssonin eriävä mielipide.

Suomessa rattijuopumukseen tai törkeään rattijuopumukseen syyllistyneet henkilöt voivat tietyin ehdoin anoa mukaan kokeiluun. Kokeiluun haluavien ajokielto voidaan määrätä ehdollisena (valvottu ajo-oikeus), jos henkilö ottaa autoonsa alkolukon ja sitoutuu sen käyttöön sekä osallistuu päihderiippuvuuden arviointiohjelmaan. Kokeiluun osallistujan on käytävä läpi terveydenhuollon järjestämä päihderiippuvuuden arviointiohjelma ja osallistuttava alkolukon pitoajan kestävään jatkoseurantaan. Osallistuja vastaa omalta osaltaan kokeilun kustannuksista. Kokeiluun hyväksymisestä päättää rattijuopumusasiaa käsittelevä tuomioistuin. Kokeilussa alkolukko voidaan asentaa vain yksityiskäytössä olevaan henkilö- tai pakettiautoon ja sitä on pidettävä ajokiellon pituuden ajan, mutta vähintään vuosi (Valtioneuvosto 2005). Kokeiluun hyväksytylle henkilölle myönnetään valvotun ajo-oikeuden ajaksi ns. alkolukkokortti, joka oikeuttaa kuljettamaan ainoastaan määrättyä alkolukolla varustettua autoa. Alkolukkokortin saadakseen kokeiluun hyväksytyen henkilön on toimitettava poliisille kirjalliset todistukset siitä, että autoon on asennettu kokeiluun hyväksyty alkolukko, auto on muutoskatsastettu ja että päihderiippuvuuden arviointiohjelma on aloitettu.

Valtioneuvoston periaatepäätöksessä (Valtioneuvosto 2006) todetaan mm. että alkoholinnettomuuksien torjuntaa jatketaan ja että alkolukon käyttöä laajennetaan. Suomen kokeilussa pyritään selvittämään alkolukon hyväksyttävyyttä ja tehokkuutta liikenneturvallisuuden parantamisessa rattijuopumuksia ja alkoholiliitännäisiä onnettomuuksia vähentämällä. Lisäksi tavoitteena on selvittää lääkariseurannan yhteensopivuutta alkolukon käytön kanssa (Valtioneuvosto 2005).

Alkolukkokokeilut ja -ohjelmat alkoivat Yhdysvalloissa 1987, ja nykyisin alkolukkoja käytetään siellä 43 osavaltiossa (käyttäjiä on noin 70 000) sekä osassa Kanadaa ja Australiaa (Valtioneuvosto 2005). Euroopassa Ruotsi aloitti omat kokeilunsa 1999 ja jatkaa niitä yhä (Bax ym. 2001, Bjerre 2005). Ulkomaisista kokeiluista on saatu seuraavia kokemuksia:

Yhdysvaltain Marylandissa havaittiin alkolukon vähentäneen rattijuopumuksen uusimisia 65 % ensimmäisen vuoden aikana (Kärki 2001).

Länsi-Virginiassa ja Pohjois-Carolinassa todettiin, että alkolukon poistamisen jälkeen rattijuopumuksen uusiminen on yhtä yleistä kuin niillä, joilla ei alkolukkoa ole ollutkaan (Kärki 2001).

Kanadan Albertassa alkolukon todettiin estävän erittäin tehokkaasti rattijuopumusta (Kärki 2001).

Ruotsissa havaittiin alkolukkokokeiluun osallistuneiden terveydentilan kohentuneen ja sairaspotilaiden vähentyneen (Bjerre 2005).

Kanadassa ja Ruotsissa havaittiin, että pysyvien vaikutusten saamiseksi rattijuoppojen alkolukon käyttöön pitää yhdistää lääkariseurantaa tai muita tukitoimia (Kärki 2001).

Suomalaisten käsityksiä alkolukkokeilusta selvitettiin haastattelututkimuksella (Nurmela 2005) kokeilun alussa syksyllä 2005. Tutkimuksen mukaan alkolukko käsitteenä oli suomalaisille varsin tuttu. Alkolukon tehokkuuteen uskottiin laajasti, sillä 58 % uskoi alkolukolla voitavan ehkäistä rattijuoppouden uusimista erittäin tai melko tehokkaasti. Mielenpiteet alkolukkokeilun oikeutuksesta jakautuivat, kun puolet vastaajista oli sitä mieltä, että tuomittu ajokielto pitäisi kuitenkin kärsiä. Suuren enemmistön mielestä kokeilun kustannukset kuuluvat kokeiluun osallistuvien maksettaviksi. Haastateltujen mielestä alkolukko sopisi vakiovarusteeksi kaikkiin raskaisiin ja julkisiin kulkuvälineisiin (myös takseihin). Varsinkin vaarallisten aineiden ja koululaisten kuljetuksiin alkolukon katsottiin sopivan. Monien mielestä rattijuopumustuomion saaneiden autoissa pitäisi alkolukko olla vakiovarusteena. Ajatus siitä, että alkolukko olisi vakiovarusteena kaikissa uusissa autoissa, jakoi mielenpiteet melko tasan puolesta ja vastaan.

2 TAVOITE

Tämän tutkimuksen päätavoitteena oli kuvata alkolukkokokeilun prosessi eri osapuolien kannalta, arvioida prosessin toimivuus sekä esittää prosessin kehittämiseksi toimenpiteet, jotka tulisi toteuttaa ennen kokeilun mahdollista vakinaistamista. Toiminnot on kuvattu jo valmisteluvaiheessa karkealla tasolla, ja työryhmän mietinnössä on kuvattu valmistelevien osapuolten organisaatioihin kohdistuvat odotetut muutosvaikutukset. Reilun vuoden kokeilun jälkeen toiminnasta on kertynyt kokemuksia, joiden perusteella tehtyä kuvausta pyrittiin tarkentamaan ja löytämään mahdolliset kehittämiskohteet.

Osatavoitteena oli luoda kokeilun jatkoseurantaa varten menetelmä, jolla prosessin puutteet voitaisiin tunnistaa ja korjata mahdollisimman nopeasti. Lisäksi tavoitteena oli varmistaa, että prosessissa kerätään ja tallennetaan kaikki vaikutus-tutkimuksessa tarvittavat tiedot.

3 AINEISTO JA MENETELMÄT

3.1 Yleistä aineistosta ja menetelmistä

Kirjallisuuden lisäksi tutkimuksen aineisto kerättiin postikyselyllä kokeiluun osallistuneilta, haastatteleamalla kokeilussa mukana olevien organisaatioiden asiantuntijoita ja kahdesta asiantuntijoille järjestetystä työpajasta.

Alkolukkokeilun aloittaneiden henkilöiden kokemuksia prosessin toimivuudesta selvitettiin postikyselyn avulla kevään 2006 aikana. Alkolukkokeilun aloittaneiden henkilöiden osoitetiedot saatiin Ajoneuvohallintokeskuksen ajokorttirekisteristä kuukausittain. Kyselylomake (liite A) lähetettiin kaikille niille 51 henkilölle, joille oli myönnetty alkolukkoajokortti huhtikuun 2006 loppuun mennessä.

Asiantuntijahaastatteluihin valittiin henkilöitä kaikista prosessissa mukana olevista organisaatioista. Alkolukkokeilussa ja sen suunnittelussa oli mukana neljä ministeriötä nimittäin liikenne- ja viestintäministeriö (LVM), sosiaali- ja terveysministeriö (STM), sisäasiain ministeriö (SM) ja oikeusministeriö (OM) sekä varsin näkyvässä viranomaisroolissa Ajoneuvohallintakeskus (AKE). Asiantuntijoina olivat alkolukon maahantuoja, lukon asentajat, poliisit, käräjäoikeuden tuomarit ja lääkärit. Haastattelut tehtiin pääkaupunkiseudun lisäksi yhdellä pienemmällä paikkakunnalla, Porvoossa.

Tutkimuksen ensimmäinen työpaja järjestettiin 24.8.2006 ja toinen 16.11.2006. Työpajoissa päivitettiin alkolukkokeilun tilanne, hahmoteltiin tulevaisuuden näkymiä ja esiteltiin asiakaskyselyn sekä tehtyjen viranomaishaastattelujen tuloksia. Työpajojen tavoitteena oli havainnoista tiedottamisen lisäksi analysoida yhteisellä foorumilla havaittujen ongelmien syitä sekä pohtia parantamistoimenpiteitä prosessiin. Työpajoihin osallistui niin kokeilun valmisteluun osallistuneita virkamiehiä kuin päivittäisessä työssään prosessissa toimivia henkilöitä. Työpajamuistiot ovat liitteessä E.

3.2 Alkolukkokeilun prosessi

3.2.1 Yleistä

Alkolukkokeilun prosessia tarkastellaan tässä useista eri näkökulmista. Prosessi kuvattuna kaikkien osapuolten kannalta on nähtävissä liitteessä D. Kokeilu kestää vuoden, jonka kuluessa siihen osallistuvan henkilön lisäksi eri osapuolet osallistuvat prosessiin mm. tiedottavana tai kokeilua seuraavana tahona. Kokeilun pitkstä aikajänteestä johtuen moni osapuoli näkee asiakkaan kokemasta kokeilusta hyvin pienen osan, ja käsitystä kokonaisuudesta on vaikea muodostaa.

Prosessin osapuolia ovat:

1. Asiakas eli rattijuoppouteen syyllistynyt henkilö, joka osallistuu alkolukkokeiluun.
2. Poliisi, joka kertoo alkolukkokeilusta sekä valvoo, että asiakas täyttää alkolukkokeilun velvoitteet.
3. Tuomioistuin, joka antaa tuomion rattijuopumustapauksissa ja päättää henkilön osallistumisesta alkolukkokeiluun.
4. Terveystieteiden edustaja, joka mahdollistaa asiakkaan osallistumisen päihderiippuvuuden arviointiohjelmaan.
5. Asennusliike, joka asentaa alkolukon ja määräajoin purkaa laitteen tiedot.
6. Katsastusasema, joka muutoskatsastaa alkolukollisen auton.
7. Alkolukon maahantuoja, joka vastaa alkolukon käyttötietojen toimittamisesta poliisille.

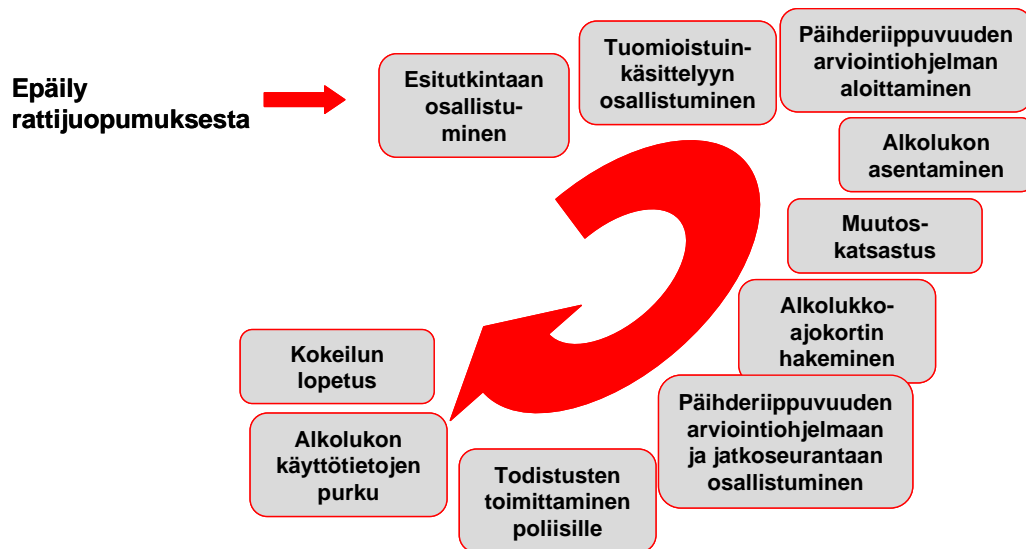
3.2.2 Prosessi asiakkaan näkökulmasta

3.2.2.1 Yleistä

Asiakkaalla tarkoitetaan tässä alkolukkokeiluun osallistuvaa henkilöä. Kokeilu kestää kaikille osallistujille vuoden riippumatta siitä mikä on rattijuopumuksesta annetun rangaistuksen pituus. Myös asiakkaaseen kohdistuvat velvoitteet ovat samanlaisia kaikille osallistujille. Kaikki asiakkaat osallistuvat kokeilussa päihderiippuvuuden arviointiohjelmaan ja sen jatkoseurantaan.

3.2.2.2 Alkolukkokeilun prosessin kuvaus

Alkolukkokeilun prosessin vaiheet asiakkaan kannalta on esitetty kuvassa 1. Prosessi alkaa siitä hetkestä kun poliisi pidättää asiakkaan rattijuopumuksesta epäiltynä. Poliisi voi antaa jo paikan päällä, eli esimerkiksi puhallusratsian puhalluspaikalla, asiakkaalle esitteen alkolukkokeilusta (liite C), jossa kuvataan kokeiluun osallistumisen edellytykset ja vaiheet. Prosessin seuraavassa vaiheessa eli esitutkinnassa poliisi kuulee asiakasta ja kertoo mahdollisuudesta anoa alkolukkokeiluun – tavallisimmin kokeilun esite annetaan tässä vaiheessa.

Kuva 1. Alkolukkokokeilun prosessin vaiheet asiakkaan näkökulmasta.

Esitutkinnassa asiakkaalla on ensimmäinen mahdollisuus esittää halukkuutensa osallistua alkolukkokokeiluun, jolloin pyyntö kirjataan esitutkintapöytäkirjaan. Toiveen kokeiluun osallistumisesta voi esittää myös prosessin seuraavassa vaiheessa eli tuomioistuinkäsittelyssä, jossa asia käsitellään samassa istunnossa rattijuopumusasian kanssa, mutta erillisenä asiana vasta rattijuopumuksesta annetun tuomion jälkeen.

Tuomioistuimen päätöksen jälkeen asiakkaan tulee huolehtia seuraavista velvoitteista: päihderiippuvuuden arviointiohjelman aloittamisesta, alkolukon asennuttamisesta ja auton muutoskatsastuksesta. Päihderiippuvuuden arviointiohjelma aloitetaan A-klinikalla, terveyskeskuksessa tai yksityisellä lääkäriasemalla ja tästä tarvitaan kirjallinen todistus (ei välttämättä lääkärintodistus). Ohjelman voi aloittaa ja todistuksen voi hankkia jo ennen tuomioistuimen päätöstä, mutta tämän ei pitäisi vaikuttaa käräjäoikeuden päätökseen ao. rattijuopumuksen seuraamuksesta taikka alkolukkokokeiluun hyväksymisestä.

Alkolukon asennuttaminen tapahtuu siten, että asiakas ottaa selvää tarjolla olevista laitteista (Dräger Interlock XT tai Guardian Interlock WR2) ja asennusliikkeistä, valitsee itselleen sopivamman vaihtoehdon ja asennuttaa sen valitsemassaan liikkeessä. Asiakas saa asiakasnumeron, todistuksen asennuksesta ja koulutuksen laitteen käyttöön. Asennuksen jälkeen ajoneuvo viedään muutoskatsastukseen, jossa asiakasnumero (alkolukon numero) merkitään ajoneuvoliikennerekisteriin.

Asiakas esittää todistuksen päihderiippuvuuden arviointiohjelman aloittamisesta, alkolukon asennustodistuksen ja rekisteriotteen teknisen osan asuinpaikkansa poliisille. Poliisi käsittelee asiakirjat, minkä jälkeen asiakkaalle annetaan omalla autolla alkolukolla valvottuun ajoon oikeuttava alkolukkoajokortti. Alkolukkokortti on voimassa kokeilun ajan eli 12 kk. Alkolukolla varustettua autoa saavat asiakkaan lisäksi ajaa muutkin henkilöt.

Kokeilun aikana asiakkaan on käytettävä autoa asennusliikkeessä kahden kuukauden välein, jolloin alkolukkolaitteesta siirretään käyttötiedot laitevalmistajan tietojärjestelmään. Tiedot välitetään eteenpäin laitevalmistajan tietorekisteriin. Mikäli tiedoissa on jotain rikkomukseen viittaavaa, laitevalmistaja välittää tiedon sähköpostitse ajo-oikeutta valvovan kotipaikkakunnan poliisiin virkapostiin. Asiakkaan on myös osallistuttava kokeilun aikana päihderiippuvuuden arviointiohjelmaan ja seurantaan. Asiakkaan on toimitettava poliisille kolmen kuukauden välein hoitavalta lääkäriltä todistus ajokyykyisyydestään. Poliisi ilmoittaa asiakkaalle alkolukkokortin luovutuksen yhteydessä päivämäärät, mihin mennessä lääkärintodistukset on toimitettava.

Kokeilun lopussa asiakas palauttaa alkolukkoajokortin ajo-oikeutta valvovalle poliisille. Poliisi tarkistaa, että vaaditut lääkärintodistukset on toimitettu eikä alkolukon tiedoissa ole rikkomukseen viittaavaa. Poliisi palauttaa asiakkaalle hänen varsinaisen ajokorttinsa. Asiakas poistattaa alkolukon autostaan tai halutessaan muuttattaa laitteen ohjelmoinnin, ja sen jälkeen muutokatsastuttaa auton.

3.2.2.3 Poikkeustapaukset

Jos asiakas on puhaltanut alkolukkolaitteeseen alkoholia sisältävän puhalluksen ajoneuvon ollessa käynnissä, laite antaa ilmoituksen sammuttaa auto ja toimittaa auto asennusliikkeeseen alkolukkolaitteen ennenaikaiseen huoltoon. Myös ajonaikeisten uusintapuhalluksien suorittamatta jättäminen johtaa aikaistettuun huoltoon. Huollossa data puretaan, ja tieto häiriöistä ilmoitetaan tarvittaessa poliisille. Joskus laite on huollettava muista syistä, esimerkiksi toimintahäiriön johdosta, jolloin asiasta ei mene poliisille mitään ilmoitusta.

Jos alkolukkokokeilun sääntöjä on rikottu, esim. lääkärintodistuksia ei ole toimitettu ajallaan tai alkolukkolaitteeseen on tehty alkoholipuhalluksia, poliisi voi keskeyttää kokeilun, määrätä asiakkaan väliaikaiseen ajokieltoon ja viedä asian käräjäoikeuteen päätettäväksi. Kokeilu voi keskeytyä myös siksi, että asiakas itse haluaa jostain syystä keskeyttää. Tässäkin tapauksessa tarvitaan käräjäoikeuden päätös.

Jos kokeilu keskeytetään asiakkaan omasta halusta tai ajo-oikeutta valvovan viranomaisen toimesta, tuomioistuimessa aiemmin ehdolliseksi tuomittu ajokielto muutetaan ehdottomaksi.

3.2.3 Prosessi poliisin näkökulmasta

3.2.3.1 Yleistä

Alkolukkokokeilun prosessissa asiakkaan ensimmäinen kontakti viranomaisiin tapahtuu tavallisesti poliisin ratsiassa ja siihen liittyvässä rattijuopumuksesta epäillyn kuljettajan kiinniotossa. Poliisin ensimmäisiä tehtäviä tässä prosessin alussa

on tiedottaa rattijuopumuksesta epäillylle alkolukkokokeilusta ja kertoa hänelle mahdollisuudesta anoa mukaan kokeiluun.

Myöhemmin poliisi varmistaa kokeiluun osallistujan eli asiakkaan velvoitteiden täyttymisen (lääkärintodistukset ja alkolukon virheettömät tiedot) kokeilun eri vaiheissa.

3.2.3.2 Alkolukkokokeilun prosessin kuvaus

Kiinnioton yhteydessä poliisi määrää rattijuopumuksesta epäillyn väliaikaiseen ajokieltoon, ottaa ajokortin pois ja antaa epäillylle mahdollisesti alkolukkokokeilun esitteen (liite C). Poliisi kirjaa myös tapahtuneen rikoksen rikosilmoitusten kirjaamisjärjestelmään sekä päivittää ajokiellon ajoneuvoliikennerekisteriin. Esitutkinnassa poliisi viimeistään ilmoittaa rattijuopumukseen syyllistymiseen epäillylle mahdollisuudesta alkolukolla valvottuun ajo-oikeuteen ja antaa tarvittaessa em. esitteen. Poliisi kirjaa mahdollisen osallistumispyynnön esitutkintapöytäkirjaan. Esitutkinnan pöytäkirja välitetään syyttäjälle tuomioistuinkäsittelyn valmistelua varten.

Tuomioistuimen päätöksen jälkeen poliisi käsittelee asiakkaan toimittamat alkolukkoajokortin hakemiseen vaadittavat dokumentit ja luovuttaa ajokortin. Poliisi tekee ajoneuvoliikennerekisteriin merkinnän alkolukkoajokortin luovuttamisesta ja samalla merkitsee valvottavan antaman todistuksen perusteella lääkärintodistusten toimittamisaikataulun.

Kokeilun aikana poliisi tarkastaa asiakkaan toimittamat lääkärintodistukset ja tallettaa toimittamispäivän ajoneuvoliikennerekisteriin. Tämän perusteella määräytyy myös seuraava todistuksen toimittamisajankohta. Kokeilun aikana poliisi saattaa liikennettä valvoessaan joutua tarkistamaan myös alkolukkokokeilussa olevan kuljettajan ajo-oikeuden, jolloin tiedon tien päälle toimittaa hätäkeskuslaitos.

Kokeilun päättyessä poliisi varmistaa, että valvotun ajo-oikeuden haltija on täyttänyt kaikki alkolukkokokeilun velvollisuudet (toimittanut vaadittavat lääkärintodistukset ja alkolukon rekisteröimät puhallukset puhtaita), ottaa vastaan alkolukkoajokortin ja palauttaa varsinaisen ajokortin.

3.2.3.3 Poikkeustapaukset

Jos asiakas ei toimita todistusta päihderiippuvuuden arviointiohjelmaan tai jatko-seurantaan osallistumisesta, ajoneuvoliikennerekisterissä syntyy heräte, joka saatetaan paperina postitse valvovan poliisin tietoon. Poliisi ottaa yhteyden asiakkaaseen ja tarvittaessa kutsuu asiakkaan kuultavaksi. Poliisi voi määrätä asiakkaan väliaikaiseen ajokieltoon ja esittää syyttäjälle, että asiakas poistetaan kokeilusta. Poistamisesta päättää käräjäoikeus.

3.2.4 Prosessi tuomioistuimen näkökulmasta

3.2.4.1 Yleistä

Tuomioistuimessa päätetään kokeiluun hyväksymisestä, siitä mahdollisesti poistamisesta ja ehdollisena määrätyn ajokiellon täytäntöönpanosta. Tuomioistuinkäsittelyn aikana käsitellään ensiksi rattijuopumussyyte, ja siitä annetaan päätös ennen kokeiluun osallistumisasian käsittelyä.

3.2.4.2 Alkolukkokokeiluprosessin kuvaus

Tavallisesti väliaikaiseen ajokieltoon määrätty kuljettaja on jo poliisille ilmaissut kiinnostuksena osallistua alkolukkokokeiluun, joten tuomioistuimella on rattijuopumusasiaa käsitellessään selvitys osallistumisen edellytyksistä. Jos ajokieltoon määrättävä ilmoittaa halukkuudestaan vasta tuomioistuimessa, syyttäjä varmistaa esteettömyyden osallistumiseen.

3.2.4.3 Poikkeustapaukset

Jos asiakas itse haluaa keskeyttää kokeilun tai poliisi vaatii kokeilun keskeyttämistä (esim. asiakkaan velvoitteiden laiminlyönnistä), poliisi asettaa asiakkaan väliaikaiseen ajokieltoon ja ilmoittaa asian syyttäjälle. Tuomioistuin päättää kokeilun keskeyttämisestä sekä määrää aiemmin ehdollisena tuomitun ajokiellon täytäntöön pantavaksi. Ajokielto pannaan täytäntöön alkuperäisen tuomion mukaisesti täysimääräisenä riippumatta siitä, kuinka kauan asiakas on ollut kokeilussa mukana.

3.2.5 Prosessi terveydenhuollon edustajan näkökulmasta

3.2.5.1 Yleistä

Terveysviranomaisella tarkoitetaan terveyskeskuksen, yksityisen terveysaseman tai A-klinikan lääkäriä, jonka tehtävänä on antaa lausunto alkolukkokokeiluun ja päihderiippuvuuden arviointiohjelmaan sekä tämän seuranta-aikaan osallistuvan asiakkaan ajokyvystä. Päihteiden käytön arviointi ja seuranta ovat siitakin syystä tärkeitä, että ajokorttitodistuksen terveysvaatimukset säättävä EU-ajokorttidirektiivi (91/439/ETY) ei salli ajo-oikeuden myöntämistä päihderiippuvaiselle. Päihderiippuvuuden arviointiohjelma on kuvattu tarkemmin Sosiaali- ja terveysministeriön oppaassa 'Päihderiippuvuuden arviointi ja ajokelpoisuus, 1998:6' sekä sitä seuranneessa tutkimuksessa (Rantanen et al. 2001).

3.2.5.2 Alkolukkokokeiluprosessin kuvaus

Terveysviranomainen toteuttaa päihderiippuvuuden arviointiohjelman. Päihderiippuvuuden arviointiohjelmassa asiakas käy lääkärillä, joka arvioi onko asiakas

kaan mahdollinen päihderiippuvuus esteenä ajokortin voimassaololle ja ensimmäisellä käynnillä mahdollisesti kirjoittaa myös todistuksen itse arviointiohjelman aloittamisesta. Ohjelmaan kuuluu yleensä kaksi käyntiä lääkärin ja viisi muun terveydenhoitohenkilökunnan luona. Arviointiohjelman päätyttyä asiakas käy jatko-seurannassa lääkärin luona kolmen kuukauden välein. Asiakas toimittaa erillisen aikataulun mukaisesti lääkärintodistukset ajokyvystä ajo-oikeutta valvovalle paikakuntansa poliisille.

3.2.5.3 Poikkeustapaukset

Jos asiakas ei toimita todistusta päihderiippuvuuden arviointiohjelmaan tai jatko-seurantaan osallistumisesta, ajoneuvoliikennerekisterissä syntyy heräte, joka saatetaan paperina valvovan poliisin tietoon.

3.2.6 Prosessi alkolukon maahantuojan näkökulmasta

3.2.6.1 Yleistä

Alkolukon maahantuoja on hyväksyttänyt laitteensa kokeiluun. Hyväksytyyn laitteen tulee täyttää VNa 431/2005 2 §:ssä alkolukolle asetetut tekniset EN 50436-tai Albertan standardin 355A02-01 vaatimukset sekä EMC direktiivin 95/54/EY tai vastaavan ECE R10/02 vaatimukset. Maahantuoja on kouluttanut tietyt liikkeet asentamaan alkolukkolaitteitaan. AKE hyväksyy alkolukkokokeilun laitteet.

3.2.6.2 Alkolukkokokeiluprosessin kuvaus

Alkolukkolaitteen maahantuoja käsittelee asennusliikkeiden lähettämiä laitetietoja siinä tapauksessa, että tiedoissa on merkintöjä alkoholia sisältävistä puhalluksista. Tämä tieto saadaan itse laitevalmistajalta, joka lähettää tiedon maahantuojalle. Maahantuoja selvittää alkoholipitoisen puhalluksen tehneen asiakasta valvovan poliisin yhteystiedot ja välittää tälle tarvittavat tiedot. Poliisi tarkistaa käyttötietorekisteristä alkolukon käyttötiedot, ja ryhtyy tarvittaessa toimenpiteisiin, esimerkiksi kutsuu asiakkaan kuultavaksi.

3.2.7 Prosessi asennusliikkeen näkökulmasta

3.2.7.1 Yleistä

Asennusliike edustaa yhtä alkolukon maahantuojaa, ja sen tehtävänä on asentaa alkolukko, purkaa määräajoin lukkoon tallentunut data sekä suorittaa tarvittavia huoltotoimenpiteitä. Asennusliikkeitä on tällä hetkellä (4.10.2006) Suomessa 25 kpl, pohjoisin Ivalossa ja eteläisin Helsingissä.

3.2.7.2 Alkolukkokokeilun prosessin kuvaus

Alkolukon asentaja asentaa alkolukon asiakkaan autoon ja ohjelmoi sen koetusajan edellytysten mukaisesti. Asentaja opastaa laitteen käytössä ja antaa asennustodistuksen, jonka tietoja käytetään muutoskatsastuksen yhteydessä. Asiakas tuo autonsa asennusliikkeeseen kahden kuukauden välein, jolloin asentaja siirtää laitteen käyttötiedot laitevalmistajan tietojärjestelmään. Asentaja ei näe tietoja puhalluksista, joissa on havaittu alkoholia, mutta voi nähdä sellaisista, jotka antavat viitteitä jostain teknisestä ongelmasta.

Alkolukkokokeilun päättyessä asentaja irrottaa laitteen autosta tai ohjelmoi sen uudelleen vapaaehtoisikäyttöä varten.

3.2.7.3 Poikkeustapaukset

Jos asiakkaalla on ongelmia alkolukon käytössä, hän voi tuoda auton huollettavaksi vaadittujen käyntien ulkopuolella.

3.2.8 Prosessi katsastusaseman näkökulmasta

3.2.8.1 Yleistä

Katsastusaseman rooli alkolukkokokeilussa on melko pieni. Katsastusasemalla lähinnä todetaan alkolukon asennuksen asianmukaisuus sekä tehdään tarvittavat merkinnät ajoneuvoliikennerekisteriin.

3.2.8.2 Alkolukkokokeiluprosessin kuvaus

Katsastusasema muutoskatsastaa auton, jonka läpäisyn jälkeen alkolukon numero kirjoitetaan ajoneuvoliikennerekisteriin ja rekisteröintitodistuksen tekniseen osaan. Katsastuksessa varmistetaan, ettei asennettu laite häiritse kuljettajan näkökenttää. Itse laitteen toimintaan ei oteta kantaa.

Auto on muutoskatsastettava myös kokeilun lopussa, jos lukko poistetaan autosta.

3.2.8.3 Poikkeustapaukset

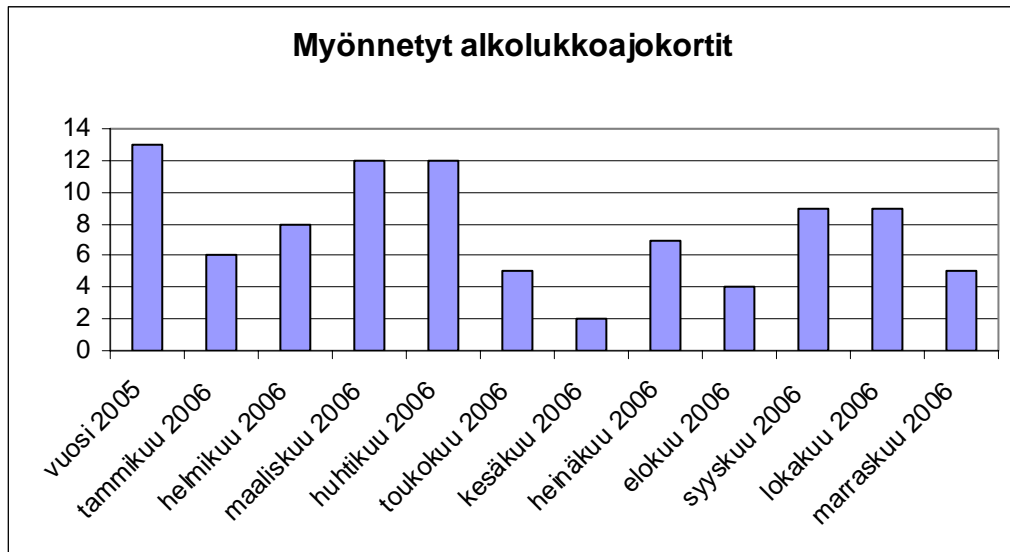
Jos katsastaja epäilee, että alkolukkolaitteen asennukseen tai käyttöön liittyy väärinkäytöksiä, hänen on ilmoitettava näistä epäilyistä poliisille.

3.3 Kysely alkolukkokokeiluun osallistuneille

3.3.1 Taustaa

Kaikille kokeilun alkamisesta huhtikuun 2006 loppuun asti alkolukkokortin saaneille 51 henkilölle lähetettiin kotiin kyselylomake (liite A). Kyselyjä palautettiin 34 kpl eli 67 % vastasi kyselyyn.

Alkolukkokokeilun ensimmäisen puoliskon aikana siihen haettiin odotettua harvemmin. Kuvassa 2 on esitetty kokeiluun myönnettyjen alkolukkoajokorttien lukumäärät kokeilun alusta marraskuun 2006 loppuun. Kokeilun ensimmäisen vuoden aikana eli kesäkuun 2006 loppuun mennessä kokeilusta ei poistettu ainoatakaan asiakasta ja alkolukkoajokortteja oli myönnetty yhteensä 58 kappaletta. Vuoden 2006 aikana eri kuukausina alkolukkokokeilun aloitti 2-12 henkilöä eli noin 7 henkilöä kuukaudessa. Loppuvuodesta 2006 kokeilusta oli eri syistä poistettu joitakin henkilöitä, mutta myös ensimmäiset asiakkaat olivat suorittaneet kokeilun hyväksytysti loppuun.

Kuva 2. Alkolukkokokeilussa myönnettyjen alkolukkoajokorttien lukumäärät kokeilun alusta marraskuun 2006 loppuun.

Kyselyyn vastasi yhteensä 34 henkilöä, joista 28 oli miehiä ja 6 naisia. Vastaajista vanhin oli syntynyt vuonna 1932 ja nuorin vuonna 1977. Suurin osa oli 1950- tai 1940-luvulla syntyneitä. Vastanneista puolet oli yrittäjiä. Toimihenkilöitä ja työntekijöitä oli seitsemän kumpaakin, ja neljä vastaajaa ilmoitti olevansa työvoiman ulkopuolella (eläkeläisiä tai työttömiä).

Kyselyn vastaukset jakautuivat melko tasaisesti maan eri osiin. Vastanneista 24 asui kaupungeissa, 6 muissa taajamissa ja 3 maaseudulla. Uudeltamaalta tuli eniten eli 10 vastausta, joista 3 oli pääkaupunkiseudulta. Lapista, Kainuusta ja Pohjois-Pohjanmaalta ei tullut yhtään vastausta.

3.3.2 Alkolukkokokeilun eteneminen osallistuvien henkilöiden näkökulmasta

Kyselylomakkeessa pyydettiin vastaajia täyttämään seuraavat alkolukkokokeilua koskevat päivämäärät:

- Rattijuopumuksen toteaminen
- Poliisikuulustelun ajankohta
- Tuomioistuinkäsittely
- Alkolukkokokeiluun hyväksyminen
- Päihdehuolto-ohjelman aloittaminen
- Alkolukon asentaminen
- Alkolukkoajokortin voimaantulo
- Alkolukkokokeilun päättyminen

Lähes kaikilla kyselyyn vastanneilla alkolukon ja alkolukkoajokortin hankkiminen sujui kokeilusta laaditussa esitteessä (liite C) kuvatulla tavalla.

22 henkilöä eli 65 % kyselyyn vastanneista oli ollut poliisikuulustelussa samana päivänä kuin rattijuopumus todettiin. Seuraavana päivänä tai pari päivää myöhemmin oli kuulusteltu viittä alkolukkokokeiluun osallistuvaa henkilöä. Kuuden henkilön kuulustelu oli tapahtunut seuraavalla viikolla tai myöhemmin.

Lähes kolmasosalla vastaajista oli ollut rattijuopumusasian käsittely käräjäoikeudessa alle kuukauden kuluttua poliisikuulustelusta. Neljäsosalla tapauksista tuomioistuinkäsittely oli yli yhden mutta kuitenkin alle kahden kuukauden kuluttua kuulustelusta. Lähes yhtä moni tapauksista käsiteltiin kahden kuukauden kuluttua ja noin kuudesosa tapauksista vasta reilusti yli kahden kuukauden kuluttua kuulustelusta. Kahta poikkeusta lukuun ottamatta kaikki vastaajat oli hyväksytty alkolukkokokeiluun tuomioistuinkäsittelypäivänä.

16 vastaajaa (47 %) oli aloittanut päihderiippuvuuden arviointiohjelman ennen rattijuopumusasian käsittelyä käräjäoikeudessa ja 15 vastaajaa käsittelyn jälkeen. Yksi vastaaja kertoi olleensa jo ennestään mukana päihderiippuvuuden arviointiohjelmassa, mutta *yksi kokeiluun hyväksytty ilmoitti, ettei ollut aloittanut päihderiippuvuuden arviointiohjelmaa ollenkaan.*

15 vastaajaa oli asennuttanut alkolukon autoonsa alle viikon sisällä rattijuopumuksen käräjäoikeuskäsittelystä. 13 vastaajan tapauksessa asennus oli tapahtunut parin kolmen viikon kuluttua käsittelystä ja kolmella yli kuukauden kuluttua. Yksi kokeilussa mukana oleva henkilö oli asennuttanut alkolukon autoonsa jo ennen asian käsittelyä käräjäoikeudessa.

Alle kolmasosa kokeilussa mukana olevista henkilöistä oli saanut alkolukkoajokortin heti alkolukon asennuksen jälkeen. Seuraavana päivänä tai pari päivää myöhemmin oli alkolukkoajokortti luovutettu lähes puolelle vastaajista. 4 vastaajaa oli saanut kortin noin viikon kuluttua asennuksesta. *Neljälle vastaajalle oli annettu alkolukkoajokortti ennen päihderiippuvuuden arviointiohjelman aloittamista.*

23 henkilöä eli kaksi kolmasosaa kyselyyn vastanneista oli ilmoittanut alkolukko-kokeilun päättymispäiväksi oikean ajankohdan (=vuosi alkolukkoajokortin myöntämisestä). Kolmella henkilöllä oli päivämäärän suhteen yhden päivän heitto jompaankumpaan suuntaan. Kokeilun päättymispäivä oli jäänyt epäselväksi viidelle vastaajalle, ja kolmelta vastaajalta tämä tieto puuttui lomakkeesta. Tässä kohdassa on syytä muistaa, että valtaosa vastasi kyselyyn aivan oman vuoden pituisen kokeilunsa alkuvaiheessa eikä kukaan vastanneista ollut ehtinyt edes kokeiluaikinsa puoliväliin.

3.3.3 Kokeilussa mukana olevien kokemuksia alkolukkokokeilusta

Tieto alkolukkokokeilusta

24 henkilöä eli yli 70 % kyselylomakkeen palauttaneista ei tiennyt alkolukkokokeilusta ennen kiinnijääntä rattijuopumuksesta. 10 vastaajaa oli lukenut tai kuulut kokeilusta tiedotusvälineistä. Poliisi oli kertonut kokeilusta lähes 75 %:lle vastaajista. Suurimmalle osalle näistä tieto tuli kuulustelussa ja muutamalle jo puhalluspaikalla. Noin kuudesosa vastaajista oli saanut rattijuopumukseen syyllistymisen jälkeen tiedon alkolukkokokeilusta jostain muualta kuin poliisilta, yleisimmin tiedotusvälineistä, omalta lakimieheltään tai syyttäjältä.

Lähes puolet vastaajista oli itse ottanut kokeilusta selvää: 10 oli etsinyt tietoa internetistä, 6 kysynyt itse poliisilta, 4 oli kysynyt kokeilusta asianajajalta, lakimieheltä tai jostain muualta.

Melkein 90 % vastaajista oli sitä mieltä, että kuulustelu on paras ajankohta alkolukkokokeilusta kertomiselle. Viiden vastaajan mielestä alkolukkokokeilusta pitäisi kertoa jo puhalluspaikalla. Muutaman vastaajan mielestä kokeilusta tulisi kertoa vasta tuomioistuimessa, ja niin ikään muutama oli sitä mieltä, että kokeilusta voisi kertoa esimerkiksi A-klinikalla tai alkolukkoa voisi "mainostaa" tiedotusvälineissä vapaaehtoisena varkaudenestolaitteena.

Alkolukkoesite

Kokeilusta on laadittu kaksi-sivuinen esite (Liite C), jota mm. poliisi jakaa ratti-juopumuksesta epäillyille. Esitteessä on tietoa alkolukkokokeilusta ja tärkeiden tahojen yhteystietoja.

80 % kyselyn palauttaneista kertoi saaneensa esitteen alkolukkokokeilusta. Poliisilta esitteen oli saanut 24 henkilöä eli yli 70 % vastaajista, tosin yksi vastaaja sai esitteen poliisilta vasta pyydettyään sitä itse. Kaksi vastaajaa oli löytänyt esitteen internetistä, kaksi oli saanut sen omalta lakimieheltään ja yksi käräjäoikeudesta.

Kyselyssä tiedusteltiin oliko alkolukkoesitteessä riittävästi tietoa ja ellei ollut, niin mitä tietoa sieltä puuttui (kuva 3 ja liite A).

Kuva 3. Aiheet, joista alkolukkoesitteeseen toivottiin lisää informaatiota.

Seitsemän vastaajan mielestä esitteessä oli riittävästi tietoa alkolukkokokeilusta. Yli puolet vastaajista kaipasi lisätietoa erityisesti tarvittavista todistuksista, päihderiippuvuuden arviointiohjelmasta ja alkolukon asentamisesta autoon. Näistä kustakin kaipasi lisätietoja ainakin kymmenen vastaajaa 34:stä. Muutama kyselyyn vastannut halusi tietää myös lisätietoja antavasta tahosta, kokeilun kestosta, muutoksastuksesta ja muista kokeiluun liittyvistä asioista (hinnasta, kokonais-kustannuksista, asiaa hoitavista tahoista). Toiveena oli, että poliisilta voisi saada kuulustelun yhteydessä muun alkolukkomateriaalin lisäksi luettelon niistä tahoista, jotka omalla paikkakunnalla hoitavat alkolukkokokeiluun liittyviä asioita (kuten päihdehuolto-ohjaaja, lääkäri, poliisissa joku asiaan koulutettu henkilö).

Pyyntö päästä mukaan alkolukkokokeiluun

Yhtä lukuun ottamatta kaikki kyselyyn vastanneet olivat pyytäneet käräjäoikeudelta pääsyä mukaan alkolukkokokeiluun. Kahdeksan vastaajaa oli esittänyt pyynnön poliisille, seitsemän oli esittänyt pyynnön ensin poliisille ja uudestaan käräjäoikeudessa.

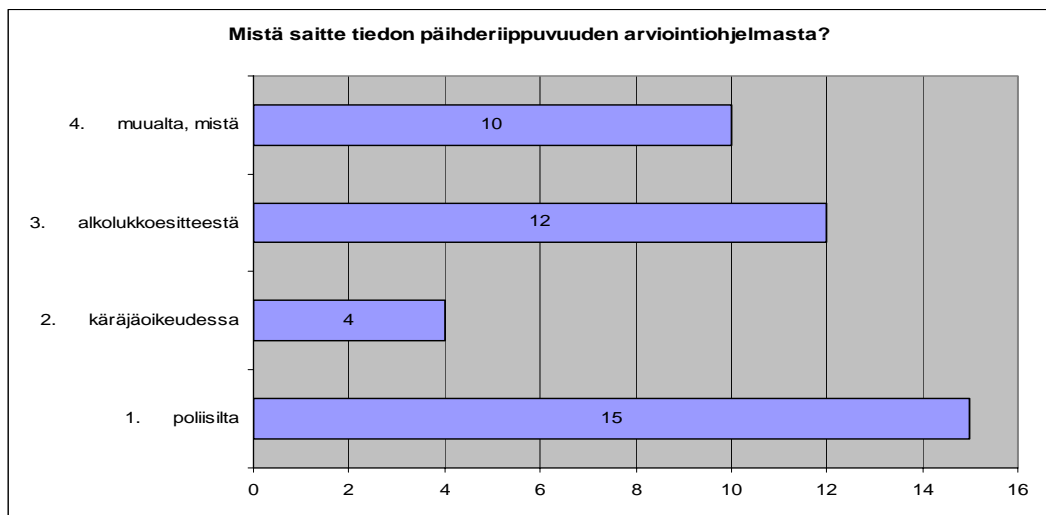
Vastaajista 24 (eli 70 %) oli saanut ohjeen siitä, miten pyyntö pääsystä mukaan alkolukkokokeiluun tulisi esittää. Kaksi kolmasosaa ohjeen saaneista oli saanut ohjeen poliisilta, kolme henkilöä käräjäoikeudesta ja kahdeksan jostain muualta (asianajajalta, syyttäjältä, oikeusavustajalta, alkolukon maahantuojalta). 10 vastaa-

jaa (eli 30 %) ei ollut saanut ohjetta siitä, miten pyyntö pääsystä alkolukkokeiluun tulisi esittää. 75 % ohjeen saaneista vastaajista oli sitä mieltä, että heidän saamansa ohje oli riittävä. Muutama vastaaja olisi kaivannut tarkempia ohjeita pyynnön esittämisestä. Nämä vastaajat olivat sitä mieltä, että asiaa hoitaneilla tahoilla itsellään ei vielä tuntunut olevan riittävästi tietoa asioista, koska kokeilu ja käytäntö vasta tuovat sitä tullessaan.

Kyselyyn vastanneiden mielestä kokeiluun mukaan pääseminen vaati omaa aktiivisuutta ja oma-aloitteisuutta. Kokeilun käynnistymisen ajankohta riippuu pitkälti siitä, kuinka pian kuulustelun jälkeen rattijuopumuksen tuomioistuinkäsittely on. Käräjäoikeuden istunto olisi saatava mahdollisimman pikaisesti koska se taho hyväksyy kokeilun aloittamisen. Eräs vastaaja koki käräjäoikeuden katsovan tilanteen niin, että alkolukko on helpotus tai armahdus ajokiellosta, joten syyllistä on hyvä rangaista kovemmin muulla tavalla. Monet pitivät kokeilua kalliina ja muutama vastaaja ehdottikin, että alkolukkokeiluun mukaan tulevan ei tarvitsisi maksaa lisäksi enää sakkoja tai että ne määrättäisiin ehdollisina.

Päihderiippuvuuden arviointiohjelma

Lähes puolet vastaajista oli saanut poliisilta tiedon siitä, että alkolukkokeilussa mukana oleminen edellyttää päihderiippuvuuden arviointiohjelmaan osallistumista (kuva 4 ja liite A). Tiedon saaneista henkilöistä viisi oli kuullut päihderiippuvuuden arviointiohjelmaasta myös muualta. Yli puolet kyselyyn vastanneista oli saanut tiedon päihderiippuvuuden arviointiohjelmaasta jostain muualta kuin poliisilta, tavallisimmin alkolukkoesitteestä (liite C), internetistä, asianajalta tai lääkäriltä.

Kuva 4. Päihderiippuvuuden arviointiohjelman tietolähteet alkolukkokeilun aloittaneille.

Vain alle 30 % (11 henkilöä) kyselyyn vastanneista arvioi saaneensa riittävästi tietoa päihderiippuvuuden arviointiohjelmasta. Moni kyselyyn vastanneista olisi kaivannut lisätietoja erilaisista päihderiippuvuuden arviointiohjelman yksityiskohdista (kuva 5 ja liite A).

Kuva 5. Päihderiippuvuuden arviointiohjelman aiheet, joista toivottiin enemmän tietoja.

Kuvan 5 mukaisesti lisätietoja kaivattiin erityisesti seuraavista asioista:

- kuinka usein vastaanotolla tulee käydä,
- mitä päihderiippuvuuden arviointiohjelmassa pitää tehdä, jotta pysyy alkoholukokeilussa mukana,
- kuinka pitkään päihderiippuvuuden arviointiohjelmassa pitää olla mukana ja
- poliisille toimitettavasta todistuksesta päihderiippuvuuden arviointiohjelman aloittamisesta

Päihderiippuvuuden arviointiohjelma herätti kyselyn vastausten perusteella muutenkin paljon kysymyksiä. Vastajat kokivat, että tiedot ohjelmasta ja sen liittymisestä alkoholukokeiluun oli hankittava vaihe vaiheelta, koska ei ollut selkeästi nimettyä yhtä tahoa, joka olisi tiennyt kaikista yksityiskohdista. Osa vastaajista piti päihderiippuvuuden arviointiohjelmaan kuuluvaa seurantaan turhana alkoholin kohtuukäyttäjille, jopa ”kyykyttämisenä”. Kokeilussa mukana olleita oli myös ohjattu terveyskeskuksesta yksityisten terveyspalveluiden puolelle, mistä johtuen kustannukset olivat suuremmat kuin mitä vastaaja oli alun perin kuvitellut.

Noin neljäsosa kyselyyn vastanneista (8 henkilöä) kertoi ongelmista alkoholukkoajokortin hankkimiseen vaadittavan päihderiippuvuuden arviointiohjelman aloittamistodistuksen saamisessa. Ongelmat liittyivät erityisesti pitkiin jonoihin, kustannuksiin tai epätietoisuuteen siitä, kuka hoitaa asiaa.

Alkolukon asentaminen ja muutoksastus

Lähes kolme neljäsosaa vastaajista oli saanut helposti tiedon alkolukon asentamisesta ja asentamispaikoista. Puolet vastaajista oli saanut asennukseen liittyvät tiedot alkolukon maahantuojalta. Myös internet ja alkolukkoesite olivat keskeisiä tietolähteitä. Muutama henkilö oli kysynyt tiedon poliisilta tai AKEstä. Kuuden vastaajan mielestä poliisiin olisi pitänyt kertoa asennukseen liittyvistä asioista enemmän. Yksi vastaaja olisi kaivannut myös katsastuskonttorilta enemmän tietoa alkolukon asentamisesta ja yksi joutui etsimään monesta eri paikasta tietoja alkolukon vuokraajasta.

Yli puolella vastaajista oli ongelmia alkolukon asentamisessa. Ongelmat liittyivät useimmiten siihen, että asennuspaikka oli kaukana, autossa oli laitteen asentamista hankaloittavaa elektroniikkaa tai että asennukseen meni arvioitua enemmän aikaa, jopa useita päiviä. Kaksi vastaajaa mainitsi joutuneensa vaihtamaan laitteen toimittajaa asennusongelmien takia. Yli 70 % vastaajista eli 28 henkilöä oli saanut mielestään asennushetkellä tarpeeksi tietoa laitteesta ja sen käytöstä. Seitsemän vastaajaa olisi kuitenkin halunnut tarkempaa tietoa laitteen käytöstä, huollosta, muistin tyhjentämisestä ja/tai tarvittavan asennustodistuksen toimittamisesta. Yleisimmin oltiin tyytymättömiä siihen, että laitteen tyhjennys- ja huoltopaikkoihin oli pitkä matka, laitteen käyttökoulutus oli puutteellista (ei esimerkiksi tietoa virhetoiminnoista ja niiden vaikutuksista) tai että tarvittavaa puhallustekniikkaa ei osattu neuvoa oikein.

Vain kahdella kyselyyn vastanneista henkilöistä oli ongelmia muutoksastuksessa. Ongelmat liittyivät siihen, että katsastusasemalla ei ollut lainkaan tai tarpeeksi tietoa alkolukosta.

Alkolukkoajokortin noutaminen poliisilaitokselta

Joka toisella vastaajista oli ongelmia valvottua ajo-oikeutta osoittavaa ns. alkolukkoajokorttia poliisilaitokselta noudettaessa. Kahdelta henkilöltä puuttui osa todistuksista. Viidellä kuljettajalla oli kaikki todistukset, mutta siitä huolimatta he eivät saaneet korttia heti mukaansa. Yli kolmasosalla vastaajista oli muita ongelmia kortin noutamisessa. Poliisilaitoksella asiaa hoitava henkilö ei ollut paikalla, poliisilla ei ollut tietoa siitä, millainen alkolukkokortti on, tai oli epäselvyyttä siitä, oliko kortin hakija edelleen mukana jo aikaisemmin aloitetussa päihderiippuvuuden arviointiohjelmassa.

Alkolukon käyttö

Neljäsosalla vastaajista alkolukon käyttö oli sujunut ongelmitta. Reilusti yli puolella vastaajista oli ollut käynnistykseen liittyviä ongelmia ja lähes joka toisella oli ongelmia myös ajon aikana. Viidesosa kyselyyn vastanneista oli kokenut muiden ihmisten esittämät alkolukkoa koskevat kysymykset kiusallisiksi.

Tyypillisimpiä käyttöön liittyviä ongelmia olivat vastausten perusteella alkolukon ohjelmistovirheet, laitteen hidas lämpeneminen toimintakuntoon (erityisesti talven pakkasilla), puhallustekniikkaan liittyvät ongelmat, pitkät etäisyydet huoltopaikoihin, ajon aikana puhaltamisen hankaluus ja laitteen virhetilojen takia seuranneet ilmoitukset välittömästä tai aikaistetusta huollosta.

Alkolukon uusintapuhallusten välejä pidettiin nykyisessä ohjelmassa liian säännöllisinä. Moni vastaaja toivoi, että ajon aikana puhaltamisen voisi jättää pois, koska niiden koettiin olevan liikenneturvallisuusriski.

Alkolukon vuokraa ja sen käytöstä aiheutuvia kokonaiskustannuksia (lääkärikäynnit, huollot jne.) toivottiin pienemmiksi. Vastaajien mielestä kustannuksia pienentämällä voitaisiin saada selvästi enemmän uusia kuljettajia mukaan kokeiluun. Vastaajat kommentoivat kokeilun hintaan liittyen myös sitä, että todelliset kustannukset eivät ole selvillä vielä siinä vaiheessa, kun kokeiluun pääsyä pyydetään. Esimerkiksi lääkäri- ja laboratoriokäynnit sekä ylimääräiset huollot ajomatkoineen nostavat kustannuksia. Eräs vastaaja epäili, että hädänalaista rahastetaan, koska laitteessa on niin paljon virhetoimintoja, jotka vaativat laitteen toimittamista aikaistettuun huoltoon. Vastauksista välittyi, että koska kyseessä on kokeilu, niin se ei saisi olla rahastuskeino, vaan osallistumismahdollisuus olisi oltava kaikilla halukkailla.

Muita kommentteja alkolukkokokeilusta

Vastaajat kokivat saaneensa parhaiten tietoa alkolukkokokeilusta poliisilta, internetistä ja laitteiden maahantuojilta. Myös asianajajalta, asennusliikkeestä tai syyttäjältä oli saatu hyvin tietoa kokeilusta.

Alkolukkoajokortin hankkiminen koettiin hankalaksi mm. siitä syystä että prosessi kaikkine vaiheineen oli turhan byrokraattinen. Erilaisten todistusten hankkiminen vei aikaa, itse piti olla aktiivinen sekä oma-aloitteinen ja usein välimatka asennuspaikkaan oli liian pitkä. Toisaalta moni oli sitä mieltä, että asiat hoituivat helposti ja vaivattomasti, kunhan otti itse asioista selvää. Viranomaisten välinen yhteistyö kangerteli monen vastaajan mielestä, koska asiaa hoitavilla tahoilla ei tuntunut vielä kokeilun alkuvaiheessa olevan riittävästi tietoa kokeilusta. Hyvin harva kokeiluun mukaan lähteneistä oli harkinnut kokeilusta luopumista, vaikka laiteongelmat, odotteluaikat, byrokratia ja kustannukset olivatkin aiheuttaneet ongelmia erityisesti alkuvaiheessa. Yksi vastaajista jopa ilmoitti harkitsevansa laitteen jättämistä autoonsa kokeilun päättymisen jälkeenkin.

Kyselyn vastausten perusteella alkolukko on hyvä asia niille, jotka haluavat hoitaa sen aiheuttamat velvoitteet. Elämä säilyy normaalimpana kokeilun aikana sellaiselle henkilölle, jolle auton käyttö välttämätön työn tai perheen takia. Useammasta vastauksesta kuitenkin välittyi toive siitä, että laite olisi saatava toimintavarmemmaksi ja virhetiloja sekä ylimääräisiä huoltoja pitäisi pystyä karsimaan. Myös pu-

hallettaessa vaadittavan äänen värinän tunnistusta pidettiin turhana, koska se ei identifioi käyttäjää. Laitetta pidettiin hyvänä myös esimerkiksi ammattiliikenteen valvontaan: pitkällä tähtäimellä sitä pidettiin edullisena ja tulokset olisivat hyviä. Vastauksissa toivottiin myös, että laitteiden asennus- ja huoltopaikkoja olisi enemmän. Lisäksi kaivattiin paikallispoliisille ja terveydenhuoltohenkilökunnalle enemmän tietoa ja näiden tahojen välinen yhteistyö pitäisi saada toimivammaksi.

Suurin osa vastaajista vaikutti kyselyn perusteella erittäin motivoituneilta ja oli hankaluuksista huolimatta valmis pysymään kokeilussa mukana loppuun asti. Eräs vastaaja oli mm. pitänyt paikalliselle poliisilaitokselle esittelytilaisuuden alkolukon toiminnasta ja esitellyt laitetta paikallisen a-klinikan henkilökunnalle. Viranomaisten koettiin asennoituneen kokeiluun ja siihen osallistumiseen pääasiassa asiallisesti, hyvin ja ymmärtävästi. Todettiin, että asia oli kaikille uusi, eikä asiaa hoitavilla tahoilla (viranomaiset, a-klinikka) ollut vielä kokemusta mutta positivistista asennetta kuitenkin riitti. Kokeilua pidettiin hyvänä ja toivottiin, että sen pariin kannustettaisiin nykyistä enemmän. Eräässä vastauksessa ehdotettiin, että kokeiluun tulisi hyväksyä jatkossa kaikki, jotka kokevat olevansa alkoholin ongelmakäyttäjiä ja ovat tähän asti selvinneet "juopon tuurilla" autoilustaan. Eräs toinen vastaaja kirjoitti, että alkolukkokokeilu on loistava idea, sillä se ehkäisee rattijuopumuksia tehokkaasti, opettaa ihmisiä tunnistamaan ajokuntonsa ja todennäköisesti ehkäisee tulevatkin rattijuopumukset vielä kokeilun jälkeen. Alkolukko estäisi monenlaiset typeryydet ja se olisi hyvä saada vakiovarusteeksi uusiin autoihin. Laitteessa ja tiedon kulussa on kuitenkin vielä kehittämistä.

3.4 Viranomaisten ja asiantuntijoiden haastattelut

3.4.1 Yleistä

Alkolukkokokeilussa ja sen suunnittelussa oli mukana neljä ministeriötä: liikenne- ja viestintäministeriö (LVM), sosiaali- ja terveysministeriö (STM), sisäasiain ministeriö (SM) ja oikeusministeriö (OM) sekä varsin näkyvässä viranomaisroolissa Ajoneuvohallintakeskus (AKE). Asiantuntijoina olivat alkolukon maahantuoja, lukon asentajat, poliisit, käräjäoikeuden tuomarit ja lääkärit.

Seurantatutkimuksessa haastateltiin alkolukkokokeilun prosessin eri vaiheissa toimivia viranomaisia ja asiantuntijoita. Haastatteluilla kartoitettiin alkolukkokokeilun suunnittelussa, käynnistämisessä ja alkuvaiheissa kertyneitä kokemuksia. Haastatellut henkilöt olivat: Janne Mänttari LVM, Veli-Matti Risku ja Terhi Hermansson, STM, Jukka Harjula, Hannu Pellikka ja Mikko Vitikka, AKE, Aki Rasilainen, OM, Leena Piipponen, SM, Henrik Söderlund, Strap Oy, Sten Seger, Porvoon poliisi, Outi Mäki ja Mikael Selander, Porvoon käräjäoikeus, Ilkka Castren Porvoon lääkärikeskus, Sami Väikäs, TK-varuste, Jukka Saros, Espoon poliisi,

Seppo Ovaskainen, Espoon käräjäoikeus sekä Kaarlo Simojoki, Espoon A-klinikka.

Kaikissa tehdyissä haastatteluissa käytettiin soveltuvin osin liitteessä B esitettyä haastattelujen runkoa. Haastatteluihin pyrittiin valitsemaan henkilöitä alkolukkokeilun prosessin kaikista merkittävistä osista. Haastattelujen aluksi selvitettiin haastateltavan ja hänen edustamansa organisaation roolia prosessissa, tämän jälkeen kyseltiin kokeilun suunnitteluun ja nykytilaan liittyvistä asioista, selvitettiin tiedonkulkua ja keruuta, kertyneitä kokemuksia ja mahdollisia palautteita, keskusteltiin asiakaskyselyssä esille nousseista havainnoista ja lopuksi vielä pohdittiin alkolukkokeilun tulevaisuutta ja muutostarpeita.

Monelle haastatellulle virkamiehelle alkolukkokeilu oli erittäin tuttu, koska he olivat mukana jo kokeilun suunnitteleessa alkolukkotyöryhmässä (kts luku 1 Johdanto). Haastattelut tehtiin pääkaupunkiseudulla ja pienempää paikkakuntaa edustaneessa Porvoossa.

Kaikki haastattelujen muistiinpanot on esitetty liitteessä B. Seuraavissa kappaleissa 3.4.2 – 3.4.5 on aihepiireittäin koottu havaintoja näistä haastatteluista.

3.4.2 Alkolukkokeilu ja tuomioistuinkäsittely

Alkolukkokeilun lakitekstissä oli ongelmakohtia. Asioiden saaminen luontevasti lakipykäliin oli ongelmallista. Esimerkkeinä mainittiin päihderiippuvuuden arviointiohjelman kirjoittaminen lakipykäliin ja laitteen teknisen toiminnan puutteellinen kuvaus.

Tavallisesti isoista lakihankkeista järjestetään tuomareille koulutusta, mutta tässä tapauksessa koulutusta ei ollut.

Yleisimmin tuomioistuinkäsittelyn suurimpana ongelmana alkolukkokeilun kannalta pidettiin sen viivettä. Useampi kokeiluun halunnut henkilö oli muuttanut mieltään tuomioistuimessa, kun asian käsittely tapahtui vasta monen kuukauden kuluttua kiinnijäämisestä. Alkolukkotyöryhmässä oli esitetty kevyempää oikeuskäsittelyä, jolloin kokeilun olisi voinut aloittaa nopeammin.

Kokeiluun haluava ei tiedä vaihtoehtona olevan ehdottoman ajokiellon pituutta ennen pyyntöään päästä mukaan kokeiluun – useimmiten ajokiellon pituus on kuitenkin kokemusperäisesti arvattavissa.

Hallituksen esityksessä alkolukkokeilusta (Valtioneuvosto 2005) todetaan ”tämän kokeilun ei pidä vaikuttaa ehdollisiin ajokieltoihin muuten”. Tuomioistuimilla on kuitenkin erilaisia käytäntöjä ehdollisten tuomioiden suhteen, joissakin tuomioistuimissa ne ovat yleisiä ja joissakin toisissa niitä ei jaeta lainkaan.

Porvoossa rattijuopumusasioiden käsittelyajoissa on ollut suuria eroja – yhdestä viikosta seitsemään kuukauteen.

3.4.3 Päihderiippuvuuden arviointiohjelma

STM:n näkökulmasta alkolukkokeilulla on tärkeä merkitys siinä, millaisen viestin se antaa julkisuuteen rattijuopumuksen paheksuttavuudesta.

Päihderiippuvuuden arviointiohjelma on laadittu ohje lääkärille 1998. Ohjelmassa on lisäyksenä ilmoitukset ajo-oikeutta valvovalle poliisille. Päihderiippuvuuden arviointiohjelma ei ihmistä raitista, mutta saattaa vaikuttaa edullisesti sellaisiin, jotka ovat huolissaan omasta alkoholin käytöstään.

Päihderiippuvuuden arviointiohjelma saattaa rajata ihmisiä kokeilun ulkopuolelle, jos se koetaan hävettävänä tai liian raskaana. Toisaalta vain hyvin motivoituneet lähtevät mukaan. On myös mahdollista, että joidenkin kuljettajien kohdalla päihderiippuvuuden arviointiohjelma on tarpeeton.

Terveyskeskuksissa on ollut vaikeuksia päihderiippuvuuden arviointiohjelman aloittamisessa ja asiakkaita on ohjattu a-klinikalle tai yksityislääkärille – näin ei pitäisi olla. Yksityislääkärille ohjaaminen on huonoa hallintoa, mutta A-klinikoilla on paras asiantuntemus päihdesairauksissa. Lääkärien on joissakin tapauksissa ollut vaikea kirjoittaa todistusta ajokyvystä ja päihderiippuvuudesta, koska päihdeongelman määritelmät eivät ole selkeitä.

Päihderiippuvuuden arviointiohjelma on lisännyt poliisin ja terveydenhuollon yhteistyön tarvetta. Lääkärintodistusten toimittamisessa on ollut epäselvyyksiä. Lääkärintodistusten toimitusväli on turhan lyhyt ja lisää lääkärin työmäärää. Ainakin Jyväskylässä, Tampereella ja Espoossa poliisin ja terveydenhuollon yhteistyötä on tiivistetty.

Tietoa puuttuu. Jos alkolukkokeiluun osallistuvalla tulee ongelmia, mitä silloin tehdään päihderiippuvuuden arviointiohjelmassa?

3.4.4 Muita asioita kokeilusta

Kokeiluun odotettiin enemmän kuljettajia. Poisjäantiin on useita syitä; prosessi on asiakkaan kannalta hankala, osallistuminen maksaa paljon ja päihderiippuvuuden arviointiohjelma on raskas. Ehdollinen ajokielto rangaistuksena ei motivoi mukaan kokeiluun. Tärkeimmäksi syyksi moniin poisjäämisiin arvioitiin kuitenkin pitkä viive tuomioistuinkäsittelyssä, jolloin iso osa tuomitusta ajokiellosta on jo kärsitty, kun juttu tulee käsittelyyn käräjäoikeudessa. Monien kokeiluun osallistuneiden mielestä kokeiluun liittyy liikaa byrokratiaa.

Alkolukkojen huoltotiedot menevät laitevalmistajalle ja suora yhteys poliisiin puuttuu. Poliisi valvovana viranomaisena ei aktiivisesti seuraa alkolukkojen rekistereitä. Häiriötilanteissa valmistajan rekisteristä ilmoitetaan poliisille.

AKE ei saa tietoa mahdollisista laitejärjestelmien väärinkäytöksistä.

Alkolukkoprosessissa mukana olevilla viranomaisilla ei ole säännöllisiä tapaamisia. Kokonaiskäsitely kokeilusta on puutteellinen, kun viranomaiset tuntevat vain oman sektorinsa. Tiiviimpi yhteydenpito voisi nopeuttaa myös kokeilun kehittämistä.

Tämän tutkimuksen aineistossa ei ole mukana kokemuksia kokeilun päättymisestä sen enempää asiakas- kuin viranomaisnäkökulmasta. Tämä johtui siitä, että ensimmäiset asiakkaat lopettivat kokeilun vasta loka-marraskuussa 2006.

3.4.5 Alkolukkokokeilun tulevaisuus

Tuomioistuinkäsittelyn pitäisi yksinkertaistua jo syksyllä 1.10.2006. Jos teko on tunnustettu, lautakuntakäsittelyn sijaan voidaan käyttää kirjallista käsittelyä, jolloin tuomioistuinkäsittely nopeutuisi 1vko – 1 kk.

Tuomioistuinkäsittelyssä valtakunnallinen järjestelmä vireillä olevista jutuista poistaisi mahdollisen päällekkäisyyden.

Tulevaisuudessa alkolukon käyttö todennäköisesti tulee laajentumaan mahdollisesti vakiovarusteeksi kaikkiin autoihin. Ruotsissa on tällaista suunniteltu jo lähi-tulevaisuuteen. Ruotsissa myös jatketaan Suomen kokeilun kaltaista kokeilua edelleen.

Alkolukon pakollistaminen alkaisi todennäköisesti tietyistä erikoisryhmistä, kuten koulukuljetukset, taksit, bussit, muu raskas liikenne jne. Alkolukkoa saatetaan harkita pakolliseksi laitteeksi kaikille rattijuopumuksesta tuomituille. Elokuusta 2006 lähtien lvm:n asetuksessa on ollut suositus alkolukosta koulukuljetuksissa. Valtioneuvoston periaatepäätös 9.3.2006 tieliikenteen turvallisuuden parantamisesta edellyttää selvitystä alkolukon pakollisuudesta rattijuopumuksen uusijoille – selvitys on valmistumassa vuoden 2007 alkuun.

Päihderiippuvuuden arviointiohjelmaa on syytä muokata alkolukkotapausten yhteydessä ja tarvittavien lääkärintodistusten määrää pitäisi vähentää.

Rattijuopumusongelman ”kova ydin” on moniongelmaiset ajokortittomat uusijat. Näihin ei nykyisen kaltaisella alkolukkokokeilulla voida vaikuttaa.

3.5 Yhteenveto kokemuksista ja kehittämiskohteista

Kyselyiden ja työpajojen perusteella nousi esiin kehittämiskohteita, jotka liittyivät prosessin yksittäisiin vaiheisiin sekä erityisesti poikkeustapausten käsittelyyn niissä. On todettava, että kokonaisuutena kokeilun prosessin voidaan sanoa toimineen siihen osallistuneiden asiakkaiden näkemysten mukaan hyvin. Seuraavassa on kuvattu ne kohdat, joita asiakkaiden kokemusten ja viranomaisten omien näkemysten mukaan tulisi parantaa prosessissa toiminnan kehittämiseksi edelleen.

3.5.1 Tiedon kulku prosessissa

Tiedon kulku prosessin viranomaisosapuolien välillä sekä asiakkaiden suuntaan on saadun palautteen mukaan toiminut vaihtelevasti. Prosessin eri vaiheita on yhdistänyt lähinnä asiakkaan yhteydenotot, eikä tietoa ole pystytty sujuvasti varmentamaan oman hallinnonalan alkolukkokokeilua valmistelleista virastoista.

Alueet, joista asiakkaat eniten kaipasivat lisätietoa, olivat: 1) tarvittavat todistukset, 2) päihderiippuvuuden arviointiohjelma ja 3) alkolukon asennuttaminen autoon. Lisäksi asiakkaat toivoivat poliisilta enemmän tietoa alkolukkokokeiluun osallistumisen käytännön toimien toteutusvaihtoehdoista heidän kotipaikkakunnillaan.

Prosessissa toimivien asiakasta palvelevien osapuolten välillä on muutamia rajapintoja, joissa tietoa pitäisi välittyä. Alkolukkolaitteiden valmistajilta eli taholta, joka käsittelee alkolukosta puretun käyttödatan, ei tällä hetkellä välity tietoa rikkomuksista poliisille, koska valmistajilla ei ole tietoa siitä mihin data tulisi lähettää. Asiakkaan asianmukaisen toiminnan seuranta eli valvonta on siis puutteellista.

3.5.2 Tiedotus kokeilusta prosessissa toimiville viranomaisille

Kentällä toimivien viranomaisten tiedottaminen alkolukkokokeilusta on ollut kirjavaa, josta on seurannut se, että monissa paikoissa toiminta on perustunut puutteellisiin tietoihin ja tällöin toimenpiteet ovat toisinaan olleet ohjeiden vastaisia.

Monissa tapauksissa asiakkaat itse ovat kouluttaneet heitä palvelleita viranomaisia alkolukkokokeilun vaatimista toimenpiteistä. Joissain tapauksissa asiakasta palvelevat osapuolet ovat toimineet väärin. Seuraavassa esimerkkejä:

- Alkolukko oli asennettu autoon vaikka asiaa ei ollut vielä käsitelty käräjäoikeudessa
- Alkolukkoajokortti oli luovutettu vaikka todistusta päihderiippuvuuden arviointiohjelman aloittamisesta ei ollut toimitettu

- Alkolukkoajokorttia ei luovutettu vaikka asiakkaalla oli kaikki tarvittavat todistukset mukanaan

Terveysthuollon parissa toimiville henkilöille ongelmallisimpia tilanteita on aiheuttanut puutteellinen tiedotus (päihderiippuvuuden arviointiohjelma). Alalla on niin julkisia kuin yksityisiä toimijoita, joista moni ei ollut saanut etukäteen tietoa alkolukkokokeilusta. Myös ne, jotka olivat saaneet tietoa esim. kuntatiedotteesta, kokivat, ettei se vastannut käytännön tason kysymyksiin riittävästi eikä antanut oikeata kuvaa mm. vaadittavien lääkärintodistusten määrästä.

3.5.3 Prosessin osapuolien yhteistyö

Asiakasta palvelevien prosessin osapuolten välillä on ollut vain vähän yhteistyötä. Tämä on ollut ongelma erityisesti tilanteissa, joissa on ollut epäselvää, mitä viranomaisten pitäisi toisilleen toimittaa.

Terveysthuollon henkilöillä esimerkiksi ei ole tietoa siitä, mitä poliisi odottaa lausunnoilta asiakkaan päihderiippuvuuden arviointiohjelmaan osallistumisesta.

3.5.4 Prosessin viiveet

Prosessin toimivuuden kannalta alkuvaiheessa on useita kohtia, joissa syntyvä viive vaikeuttaa asiakkaan osallistumista kokeiluun. Viiveet, jotka syntyvät alla listatuissa kohdissa, voivat koetella asiakkaan kärsivällisyyttä kohtuuttomasti tai johtaa kokeiluun anoneen henkilön vetäytymään päätöshetkellä.

Viiveitä syntyy mm:

- esikuulusteluun pääsyssä
- tuomioistuinkäsittelyyn pääsyssä (yleensä pisin aika)
- päihderiippuvuuden arviointiohjelman ensimmäiselle käynnille pääsemisessä

3.5.5 Päihdehuollon arviointiohjelma alkolukkokokeilussa

Päihdehuollon arviointiohjelman ja siihen liittyvän jatkoseurannan merkitys alkolukkokokeilussa on herättänyt keskustelua erityisesti terveysthuollon edustajien mutta myös asiakkaiden keskuudessa. Terveysthuollon edustajat ovat kokeneet kokeilun vaatimien todistusten laatimisen jo nykyään ylikuormitetuilla resursseilla turhan työllistäväksi saavutettavaan hyötyyn nähden, koska alkolukkokokeilun asiakkaat eivät osallistu hoito-ohjelmaan itse siitä motivoituneina vaan pakotettuina. Monen alkolukkokokeilussa mukana olevan asiakkaan hoitamista päihdehuollon arviointiohjelmassa pidetään terveen ihmisen hoitamisena ja siksi terveysthuollon

huollon vähäisten resurssien tuhlaamisena. Terveysthuollon edustajien mielestä itse alkoholukko pitää kuljettajan raittiina ratissa ja siksi päihdehuollon arviointiohjelma on turhaa.

Osa asiakkaista arvosteli päihdehuollon arviointiohjelmaa vaivalloiseksi, kalliiksi ja jopa nöyryyttäväksi. Asiakkaiden mielestä tarkkaa tietoa päihdehuollon arviointiohjelman sisällöstä oli vaikea saada ennen ohjelman aloittamista ja erityisen kalliiksi ohjelma tuli, jos sitä ei voinut suorittaa julkisen sairaanhoidon piirissä (terveyskeskukset ja A-klinikat).

Päihdehuollon arviointiohjelman ja siihen liittyvän jatkoseurannan lääkärintodistusten tarkastaminen poliisilaitoksella on ollut myös konkreettisenä ongelmana. Poliisi ei ole hyväksynyt kaikkia todistuksia, ja niin poliisilla kuin terveydenhuollon edustajallakin on ollut epäselvyyksiä todistusten vaaditusta sisällöstä.

3.5.6 Erilaiset käytännöt eri kihlakunnissa

Käräjäoikeus-tuomioistuinten käytännöissä ja määräämissä tuomioissa on ollut eroavaisuuksia, jotka johtavat kokeiluun osallistuneiden eriarvoisuuteen. Eräät tuomarit ovat pitäneet alkoholukkokokeiluun osallistumisen sallimista helpotuksena tuomioon ja antaneet tästä syystä ankaramman tuomion rattijuopumuksesta.

Eroja tuomioistuinten välillä on myös siinä, kuinka yleisesti ja millaisissa tapauksissa rattijuopumuksesta tuomitaan ehdottomaan tai ehdolliseen ajokieltoon.

Oikeusministeriön koulutuksella ja tiedotuksella olisi voitu vaikuttaa käräjätuomareiden asenteisiin ja varsinkin tietoihin.

3.5.7 Prosessin lopettaminen

Tätä raporttia kirjoittaessa vasta ensimmäiset kokeilun aloittaneet henkilöt ovat tulleet kokeilun päätösvaiheeseen. Työpajoissa viranomaisten kanssa aiheesta keskustellessa tuli kuitenkin esiin joitakin epäselvyyksiä, kuten:

- kuinka varmistetaan se, ettei kokeilun virheitä läpikäynyt asiakas joudu lopetustilanteessa olemaan lyhytaikaisesti ilman ajo-oikeutta
- kuinka valvova viranomainen, poliisi, voi ennen varsinaisen ajokortin palautusta varmistua siitä, että asiakkaan alkoholukon data on kunnossa kokeilun viimeisiin päiviin asti
- mistä asennusliikkeen edustaja voi tietää, että alkoholukkolaitteen saa poistaa.

3.5.8 Alkolukkokeilun ydinryhmän yhteistyö ja prosessin seurannan jatkaminen

Alkolukkokeilua valmistellut työryhmä ei ole kokoontunut säännöllisesti sen jälkeen kun kokeilu aloitettiin. Vuoden 2005 puolella oli pari tapaamista. Kokeilun toivottujen vaikutusten ja tehtyjen päätösten mielekkyyden arvioimiseksi olisi tarpeellista, että yhteistyötä jatkettaisiin säännöllisesti, jolloin kokeilun onnistumista ja toimivuutta kehittäviä toimenpiteitä voitaisiin jalkauttaa nopeasti eivätkä kokeilun ensimmäiset asiakkaat joutuisi tarpeettomasti kärsimään alkukankeudesta.

Alkolukkokeilun toimivuuden ja vaikuttavuuden varmistamiseksi seurannasta olisi tehtävä jatkuvampaa. Alkolukkokeilun läpikäyneiden henkilöiden kokemukset koko prosessin ajalta tulisi kartoittaa.

4 PARANTAMISEHDOTUKSIA ALKOLUKKO-KOKEILUUN

4.1 Yleistä

Tässä käsitellään työpajoissa esille tulleita prosessin parantamisehdotuksia. Toimenpiteiden avulla voidaan kehittää nykyistä alkolukkokokeilun prosessia entistä toimivammaksi. Osaa toimenpiteistä voidaan käyttää kokeilun jatkoseurannan suunnittelussa.

4.2 Tiedon kulku prosessissa osapuolten välillä

Tiedon kulkua tulee parantaa jatkuvasti, ja seuraavassa ehdotetaan välittömiä toimenpiteitä prosessin selkeyttämiseksi eri toimijoille:

- Ajoneuvohallintokeskus laatii maahantuojille ja asennusliikkeille tiedotteen, jossa selvennetään prosessia ja sen vaatimuksia asiakkaan toimittaman dokumentaation sekä käyttäjästä tallennettujen tietojen suhteen.
- Poliisille laaditaan ohjeet asiakkaiden ohjaamisesta paikkakunnalla toimiviin prosessin palveluihin
- Alkolukkovalmistajille ja niiden maahantuojille tulee toimittaa yhteystiedot asiakkaan tapausta hoitavaan poliisilaitokseen. Käytännössä olisi hyvä, että asiakkaan asennusliikkeelle osoittamassa käräjäoikeuden päätöksessä näkyy poliisin yhteystiedot, ja nämä tiedot tallennetaan asiakkaan nimen rinnalla asennusliikkeen järjestelmään.

4.3 Tiedotus kokeilusta prosessissa toimiville viranomaisille

Ministeriöiden yhteistyöllä varmistetaan se, että kuhunkin hallinnonalaan kuuluvat toimijat saavat tiedon toimintansa yhtymäkohdista prosessin muihin vaiheisiin.

- Terveystieteiden ja poliisin viranomaisten yhteinen sopimus ja tiedotus siitä mitä todistuksia ja missä vaiheessa asiakkaalta vaaditaan. Laaditaan täsmällisempiä ohjeita sisältävä tiedote prosessissa toimiville terveydenhuollon työntekijöille.
- Tuomioistuimille laaditaan tiedote, jossa avataan alkolukkokokeilun perusteita ja tavoitteita. Tiedotteen tavoitteena on antaa tuomiois-

tuimille ohjeistus_niiden rattijuopumustapausten käsittelystä, joissa alkolukkokokeiluun osallistuminen on vaihtoehto.

4.4 Prosessin osapuolien välinen yhteistyö

Valmistelevien tahojen yhteisen tiedottamisen lisäksi paikallisella tasolla tulisi kannustaa prosessissa toimijoita mm. seuraavilla toimenpiteillä:

- Jatkuvan seurannan parantaminen ydinryhmän toimesta ja tiedottamisen järjestäminen.
- Nimetään kultakin viranomaiselta paikallinen alkolukkoyhteyshenkilö
- Poliisin ja päihderiippuvuuden arviointiohjelmassa toimivien henkilöiden välisen tiedonkulun mahdollistaminen

4.5 Prosessin viiveet

Prosessin sujuvuutta haittaaviin viiveisiin on vaikea vaikuttaa, kun asiakkaalta vaadittujen velvoitteiden täyttäminen kuuluu sellaisiin viranomaisten tehtäviin, jotka nykyisellään ruuhkautuvat merkittävästi.

- Tuomioistuinkäsittelyyn liittyviin viiveisiin on pyritty vaikuttamaan jo uudella esityksellä, joka tuli voimaan lokakuun alusta. Poliisi voisi joissakin tapauksissa hyväksyä alkolukkokokeilun aloittamisen jo ennen käräjäoikeuden päätöstä.
- Päihderiippuvuuden arviointiohjelman aloittamiseen liittyvien viiveiden ongelmien minimoimiseksi poliisille riittäisi kirjallinen tieto siitä, koska päihdeohjelman ensimmäinen lääkärikäynti tapahtuu.

4.6 Päihdehuollon arviointiohjelma alkolukkokokeilussa

Päihdehuollon arviointiohjelman mukana olemista alkolukkokokeilussa perustellaan hallituksen esityksessä (Valtioneuvosto 2005) vuonna 1996 voimaan tulleella EU:n ajokorttidirektiivillä (91/439/ETY). Päihdehuollon arviointiohjelman sisältö alkolukkokokeilussa tulisi muokata

- Otetaan tarkasteluun vaihtoehto, että terveydenhoitajan tekemät arviot ja laboratoriotutkimukset riittävät alkolukkoajokortin myöntämiseen.
- Päihderiippuvuuden arviointiohjelman sisältö alkolukkokokeilussa: Määritellään uudelleen tarvittavien käyntien määrä, todistusten sisältö ja kuka ne voi antaa.

4.7 Prosessin päättäminen tai keskeyttäminen

Prosessin päättämisessä ja keskeyttämisessä oli vielä joitakin avoimia tai tulkinanalaisia kysymyksiä, kuten:

- Jos asiakas otattaa alkolukon pois, saako poliisi tästä tiedon?
  - Ratkaisuehdotus: Velvoitetaan asennusliike ilmoittamaan poliisille.
- Mistä alkolukon asennusliikkeessä tiedetään, että lukon voi poistaa?
  - Ratkaisuehdotus: Asiakkaalla pitää olla viranomaisen lupa poistattaa alkolukko.
- Kuinka varmistetaan, ettei alkolukkokokeilun moitteetta suorittanut asiakas joudu lopetustilanteessa olemaan ilman ajo-oikeutta?
  - Ratkaisuehdotus: Pidennetään valvottua ajo-oikeutta, kunnes varsinainen ajokortti voidaan palauttaa.

4.8 Alkolukkokokeilun ydinryhmän säännöllinen yhteydenpito

Sovitaan alkolukkokokeilun seuraamisesta ja kehittämisestä vastaavista organisaatioista, jotka muodostavat keskuudestaan kokeilun ydinryhmän. Ydinryhmä valitsee sitten keskuudestaan puheenjohtajaorganisaation tai henkilön, joka pitää huolen säännöllisistä tapaamisista. Ensimmäisiä ratkaistavia asioita olisivat ainakin:

- Jatkoseurannan toteuttamisen menetelmä
- Poikkeustilanteiden hallinta
- Yhden viraston vastuuttaminen tiedottamisesta

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä tutkimuksessa tutkittiin heinäkuussa 2005 käynnistyneen alkolukkokeilun prosessin toimivuutta. Tutkimuksessa ei otettu kantaa kokeilun vaikuttavuuteen vaikka haastattelussa tuli esiin seikkoja, jotka vaikuttavat suoraan ainakin haluun osallistua kokeiluun.

Tutkimuksen aineisto kerättiin alkolukkokeilun alkuvaiheessa, joten kokemukset prosessista olivat ensimmäisiä kaikille osapuolille ja erityisesti prosessin loppuvaiheista puuttui tietoa. Tarkan tiedon puute toimintatavoissa oli ongelma prosessin monessa kohdassa, mutta oletettavasti vain ensimmäisellä kerralla kun kyseiset viranomaiset joutuivat alkolukkokeilun kanssa tekemisiin. Kokeiluun osallistuneet henkilöt antoivat paljon myönteistä palautetta heitä kokeilun käynnistyessä tukeneista osapuolista.

Alkolukkokeilun prosessin toimivuuden ja vaikuttavuuden tutkimista on jatkossa syvennettävä, jotta viimeistään kokeilun vakinaistamista harkittaessa päättäjillä on riittävä ymmärrys kokeilun onnistumiseen merkittävimmin vaikuttavista tekijöistä. Tässä haastateltuja asiakkaita tulisi haastatella uudestaan kokeilun päätyttyä. Lisäksi olisi tärkeää tavoittaa sellaisia henkilöitä, jotka eivät mahdollisuudesta huolimatta osallistuneet kokeiluun, ja selvittää päätökseen vaikuttaneita syitä. Myös kokeilun omasta halustaan keskeyttäneet olisi haastateltava.

Keskeisimmät ehdotukset prosessin parantamiseksi liittyivät prosessissa olevien viiveiden lyhentämiseen, tiedon kulun parantamiseen, kokeilun jatkuvaan seurantaan ja parantamiseen sitä valmistelleiden viranomaisten toimesta sekä päihderiippuvuuden arviointiohjelman ja jatkoseurannan sisällön tarkentamiseen alkolukkokeilussa.

Prosessin alkuvaiheessa olevien viiveiden arvioitiin merkittävästi vähentävän kokeiluun halukkaitten henkilöiden määrää. Viiveet aiheutuvat tuomioistuinkäsittelyn hitaudesta ja vaikeuksista päihderiippuvuuden seurantaohjelman aloittamisessa. Viiveiden lyhentämiseksi ehdotettiin nopeutettua viranomaiskäsittelyä alkolukkokeiluun hyväksymisessä ja joustavampaa tulkintaa todistuksesta päihderiippuvuuden seurantaohjelman aloittamisesta.

Tiedonkulku eri tasoilla koettiin puutteelliseksi. Kokeiluun mukaan lähteneet kokivat, että tietoa oli vaikea saada ja toisaalta saatu tieto ei aina ollut riittävää. Myös viranomaiset näkivät keskinäisessä tiedonkulussa puutteita. Tiedonkulun parantamiseksi korostettiin poliisin roolia varsinkin asiakkaalle tiedottamisessa ja säännöllisiä tapaamisia prosessin viranomaisten kesken. Tiedonkulun parantamiseksi (mm. varmistamalla johdonmukainen tiedottaminen työn käsittelyssä) esitettiin ajatus tiedotusvastuun keskittämisestä yhteen virastoon.

Terveydenhuollon järjestämää päihderiippuvuuden arviointiohjelmaa arvoitettiin kokeiluun sopimattomaksi ja lisäksi tehottomaksi estämään rattijuopumuksen uusimista. Päihderiippuvuuden arviointiohjelman sisältö kokeilussa tulevaisuudessa vaatii pikaisesti ainakin keskustelua viranomaisten kesken.

LÄHDELUETTELO

Alkolukkotyöryhmä (2004). Alkolukkokokeilu. Alkolukkotyöryhmän mietintö. LVM julkaisuja 2/2004.

Bax, C., Kärki, O., Evers, C., Bernhoft, I.M. & Mathijssen, R. (2001). Alcohol Interlock Implementation in the European Union; Feasibility study. SWOV D-2001-20.

Bjerre, B. (2005). Primary and secondary prevention of drink-driving by the use of alcolock device and program. Swedish experiences. Julkaisematon artikkeli. Vägverket.

Kärki, O. (2001). Alkolukko rattijuopumuksen ehkäisyssä. VTT Tiedotteita 2118.

Nurmela, S. (2005). Mielenpitoet alkolukkokokeilusta 2005. Yhteenvetoraportti. TNS Gallup Oy. Rajalin, S. (2004). Rattijuopumus Suomessa. Liikenneturva Tutkimusmonisteita 99/2004.

Rantanen, P., Mäkelä, M., Alaja, R., Luotonen, K. Seppä, K. (2001). Päihteet ja ajokortti. Rattijuoppojen hoitoonohjausprojektin loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2001:8.

Valtioneuvosto (2005). Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi alkolukolla valvotun ajo-oikeuden kokeilemisesta ja tieliikennelain väliaikaisesta muuttamisesta. Hallituksen esitykset: HE 15/2005.

Valtioneuvosto (2006). Valtioneuvoston periaatepäätös tieliikenteen turvallisuuden parantamisesta 9.3.2006 (www.mintc.fi).

Liite A

Kyselyn saatekirje ja kyselylomake

Hyvä vastaanottaja,

Suomessa käynnistyi 1.7.2005 kolmivuotinen alkolukkokokeilu. Te olette ensimmäisiä kokeilussa mukana olevia henkilöitä, joten kokemuksenne kokeilun toimivuudesta ovat arvokkaita kokeilun onnistumisen ja kehittämisen takia.

VTT tekee liikenne- ja viestintäministeriölle sekä Ajoneuvohallintokeskukselle tutkimusta alkolukkokokeilusta. Tällä tutkimuksella halutaan selvittää kokeilun toimivuutta kaikkien osallisten osalta – erityisesti teidän, jotka olette kokeilun aloittaneet. Tavoitteena on tehostaa alkolukkokokeilua esimerkiksi nopeuttamalla kokeiluun mukaan pääsemistä ja lyhentämällä alkolukkoajokortin hakemiseen tarvittavaa aikaa.

Tutkimuksen yhtenä osana on tämä kysely, jonka tarkoituksena on selvittää kokeiluun osallistuvien henkilöiden kokemuksia alkolukkoajokortin hankkimisesta, kokeiluun liittyvään päihdeohjelmaan osallistumisesta ja alkolukon käytöstä. Kyselyn avulla pyritään löytämään alkolukkokokeilun mahdollisia ongelmakohtia ja kehittämistarpeita alkolukon käyttäjän näkökulmasta.

VTT on puolueeton tutkimuslaitos ja se käsittelee kaikkia tutkimukseen liittyviä tietoja luottamuksellisesti. Teidän osoitetietonne on saatu tutkimuksen käyttöön Ajoneuvohallintokeskuksen ajokorttirekisteristä. VTT ei paljasta kokeiluun osallistuvien henkilö- tai osoitetietoja ulkopuolisille tahoille.

Toivomme, että vastaisitte kyselyymme mahdollisimman nopeasti (viimeistään **30.3.2006**) ja palauttaisitte lomakkeen oheisessa palautuskuoressa, jonka postimaksu on valmiiksi maksettu. Kyselyn vastauksia ei tutkimuksessa yhdistetä kehenkään henkilöön ja vastaukset käsitellään ilman henkilötietoja.

Kiitos avustanne!

Leif Beilinson
DI, tutkija

Lisätietoja **alkolukkokokeilusta**: Janne Mänttari, Liikenne- ja viestintäministeriö, s-posti: janne.manttari@mintc.fi,

Lisätietoja **tutkimuksesta**: Leif Beilinson, VTT, s-posti: leif.beilinson@vt.fi, puhelin: 020 722 4589

Alkolukkokokeilun 2005-2008 seurantatutkimus

Kysely alkolukon käyttäjille

Olkaa hyvä ja vastatkaa oheisessa kyselylomakkeessa oleviin monivalintakysymyksiin ympyröimällä mielestänne sopivin vaihtoehto. Osa kysymyksistä on sellaisia, joissa voitte halutesanne valita useammankin vaihtoehdon.

Kyselylomakkeessa on myös muutama avoin kysymys, joihin voitte vastata omin sanoin. Kyselylomakkeen lopussa on tyhjää tilaa, johon voitte tarvittaessa täydentää vastauksianne tai antaa palautetta kyselystä.

Olkaa hyvä ja palauttakaa kyselylomake mahdollisimman pian (viimeistään **30.3.2006**) oheisessa palautuskuoressa.

Jos Teille tulee mieleen kysyttävää tästä kyselystä, voitte ottaa yhteyttä puhelimitse tai sähköpostitse:

Virpi Britschgi, puhelin 020 722 4539, sähköposti virpi.britschgi@vtt.fi

1) Tiesittekö alkolukkokokeilusta ennen rattijuopumukseen syylistymistänne?

1. en
  2. kyllä, sain tiedon
    - a) tiedotusvälineistä
    - b) tuttavalta
    - c) ammatin puolesta
    - d) muualta, mistä
-

2) Mistä saitte ensimmäisenä tietoa kokeilusta rattijuopumukseen syylistymisen jälkeen?

1. minulle kerrottiin kokeilusta:
    - a) poliisi puhalluspaikalla
    - b) poliisi kuulustelussa
    - c) tuomioistuimessa rattijuopumuskäsittelyn yhteydessä
    - d) muualla

---

  2. otin itse selvää kokeilusta:
    - a) kysyin poliisilta
    - b) etsin tiedon internetistä
    - c) sain tiedon tuttavalta
    - d) muualta
-

3) Mikä olisi mielestänne paras ajankohta kertoa alkoholukkokokeilusta henkilölle, jota epäillään rattijuopumuksesta?

1. puhalluspaikalla
  2. kuulustelussa
  3. tuomioistuimessa rattijuopumuskäsittelyn yhteydessä
  4. muussa yhteydessä, missä
-

4) Oletteko saanut esitteen alkoholukkokokeilusta?

1. en (*siirtykää suoraan kysymykseen 5*)
  2. kyllä, sain esitteen
    - a) poliisilta
    - b) käräjäoikeudesta
    - c) internetistä
    - d) muualta
-

Oliko saamassanne esitteessä mielestänne riittävästi tietoa alkoholukkokokeilusta?

1. kyllä
  2. ei. Olisin kaivannut lisätietoa (*voitte valita useamman vaihtoehdon*)
    - a) kokeilun kestosta
    - b) päihderiippuvuuden arviointiohjelmasta
    - c) alkoholukon asentamisesta autoon
    - d) muutokatsastuksesta
    - e) tarvittavista todistuksista
    - f) siitä, mistä saa tarvittaessa lisätietoa kokeilusta
    - g) muusta, mistä
-
-
-

5) Miltä taholta pyysitte pääsyä mukaan alkoholukkokokeiluun?

1. poliisilta
2. käräjäoikeudelta

6) Saitteko ohjeen, miten pyyntö tuli esittää?

1. en
  2. kyllä
    - Keneltä saitte ohjeen?
      - a) poliisilta
      - b) käräjäoikeudelta
      - c) muualta
-

Oliko saamanne ohje riittävä?

- a) kyllä
  - b) ei, miksi
-
-

7) Mistä saitte tiedon siitä, että alkolukkokokeilussa mukana oleminen edellyttää päihderiippuvuuden arviointiohjelman osallistumista?

1. poliisilta
  2. käräjäoikeudessa
  3. alkolukkoesitteestä
  4. muualta, mistä
-

8) Saitteko mielestänne riittävästi tietoa siitä, mikä päihderiippuvuuden arviointiohjelma on ja mitä Teiltä ohjelmassa edellytetään alkolukkokokeilussa mukana pysymiseksi?

1. kyllä
  2. en. Epäselväksi jäivät seuraavat asiat (*voitte valita useamman vaihtoehdon*):
    - a) todistus päihdeohjelman aloittamisesta tulee toimittaa poliisille
    - b) kuinka usein vastaanotolla tulee käydä
    - c) kuinka kauan ohjelmassa tulee olla mukana
    - d) mitä muuta minun pitää tehdä päihdeohjelmassa, jotta pysyisin mukana alkolukkokokeilussa
    - e) muu asia, mikä
-

9) Oliko teillä ongelmia alkolukkoajokortin hankkimiseen vaadittavan päihdeohjelman aloittamistodistuksen saamisessa?

1. ei
  2. kyllä. Mitä ongelmia?
-
-

10) Saitteko mielestänne helposti tiedon alkolukon asentamisesta ja asentamispaikoista?

1. kyllä. Sain tiedon
    - a) poliisilta
    - b) alkolukkokokeilun esitteestä
    - c) ajoneuvohallintokeskuksesta
    - d) alkolukon maahantuojalta
    - e) katsastusasemalta
    - f) internetistä
    - g) muualta
-

2. en. Kenen olisi mielestänne pitänyt kertoa asiasta enemmän?

---

11) Oliko alkolukon asentamisessa ongelmia?

1. ei
2. kyllä. Mitä ongelmia?

---

12) Saitteko alkolukon asentamisen yhteydessä tarpeeksi tietoa laitteesta ja sen käytöstä?

1. kyllä
2. ei, epäselväksi jäivät seuraavat asiat (*voitte valita useamman vaihtoehdon*)
  - a) miten laitetta käytetään
  - b) miten laitetta huolletaan
  - c) miten ja missä laitteen muistin voi tyhjentää
  - d) todistus laitteen asennuksesta tulee toimittaa poliisille
  - e) muutokatsastuksen välttämättömyys
  - f) muu, mikä

---

13) Oliko auton muutokatsastuksessa ongelmia?

1. ei
2. kyllä. Mitä ongelmia?

---

14) Oliko teillä alkolukkoajokorttia noutaessanne ongelmia?

1. ei
2. kyllä:
  - a) minulta puuttui osa vaadituista todistuksista, enkä siksi saanut alkolukkoajokorttia heti mukaani
  - b) minulla oli kaikki tarvittavat todistukset, mutta en silti saanut alkolukkoajokorttia heti mukaani vaan jouduin hakemaan sen erikseen ___ päivän kuluttua hakemuksen jättämisestä
  - c) alkolukkoajokortin hakemisessa oli muita ongelmia:

---

15) Miten alkoholukon käyttö on mielestänne käytännössä sujunut? (voitte valita yhden tai useamman vaihtoehdon)

1. käyttö on sujunut ongelmitta
2. auton käynnistäminen on ollut mielestäni hankalaa, koska

---

3. alkoholukon käyttö ajon aikana on ollut mielestäni hankalaa, koska

---

---

4. alkoholukko on herättänyt muissa ihmisissä kysymyksiä, joihin vastaamisen olen kokenut kiusalliseksi
5. muita kommentteja alkoholukon käyttöön liittyvistä ongelmista ja hankaluuksista:

Olkaa hyvä ja täyttäkää seuraaviin kohtiin alkoholukkokokeilua Teidän osaltanne koskevat päivämäärät:

Rattijuopumuksen toteaminen:	_____
Poliisikuulustelun ajankohta:	_____
Tuomioistuinkäsittely:	_____
Alkoholukkokokeiluun hyväksyminen:	_____
Päihdehuolto-ohjelman aloittaminen:	_____
Alkoholukon asentaminen:	_____
Alkoholukkoajokortin voimaantulo:	_____
Alkoholukkokokeilu päättyy osaltani:	_____

Mistä tai keneltä saitte mielestänne parhaiten tietoa alkoholukkokokeilusta?

Oliko alkoholukon tai alkoholukkoajokortin hankkiminen mielestänne hankalaa? Jos, niin miksi?

Harkitsitteko jossain vaiheessa kokeilusta luopumista? Miksi ja missä vaiheessa?

Mitä muuta palautetta haluaisitte antaa alkolukkokokeilusta (viranomaisille, seuranta-tutkimuksesta)?

Palautetta kyselystä ja muita kommentteja:

Kiitos vastauksestanne!

Olkaa hyvä ja vastatkaa vielä viimeisellä sivulla oleviin taustatietokysymyksiin.

Taustatietoja:

A. Sukupuoli:

- 1 nainen
- 2 mies

B. Syntymävuosi: _____

C. Mikä seuraavista vaihtoehdoista sopii parhaiten kuvaamaan työtilannettanne tällä hetkellä:

1. yrittäjä
2. toimihenkilö
3. työntekijä
4. maatalousyrittäjä
5. työvoiman ulkopuolella (opiskelija, eläkeläinen, työtön, lasten kanssa kotona jne.)
6. muu (mikä? _____)

D. Asuinpaikka:

1. pääkaupunkiseutu (Helsinki, Espoo, Vantaa)
2. muu Uusimaa
3. Varsinais-Suomi
4. Satakunta
5. Häme
6. Pirkanmaa
7. Päijät-Häme
8. Kymenlaakso
9. Etelä-Karjala
10. Etelä-Savo
11. Pohjois-Savo
12. Pohjois-Karjala
13. Keski-Suomi
14. Etelä-Pohjanmaa
15. Pohjanmaa
16. Keski-Pohjanmaa
17. Pohjois-Pohjanmaa
18. Kainuu
19. Lappi

E. Asuinseutu:

1. kaupunki
2. taajama
3. maaseutu

Liite B

Asiantuntijahaastattelut

1. Haastattelujen runko

Haastateltavan ja hänen edustamansa organisaation rooli prosessissa

- henkilön rooli organisaatiossa (valta, vastuu)
- henkilön rooli prosessissa,
- miten organisaatio (ja henkilö itse) oli mukana vaikuttamassa alkolukkokeilun käynnistymiseen

Kokeilun nykytila ja kokeilua edeltänyt aika

Mitä tietoa kokeiluun liittyen organisaatiossa kerätään (kuka, miten tallennetaan, käytötarkoitukset)

- miten alkolukkokeiluun osallistuva henkilö näkyy ko. organisaation järjestelmissä,
- mitä tietoja kirjataan ja missä vaiheessa, mihin tietoja käytetään
- alkolukkokeilun keskeyttäminen/päättäminen
- kauanko tiedot pysyvät järjestelmissä?
- tietojärjestelmiin liittyvät tieto- ja yksilönsuoja-asiat
- miten seurataan yksittäisten tapausten käsittelyä?

Yhteydenpito muihin prosessin osapuoliin

- keihin on yhteydessä alkolukkokeilua koskevissa asioissa, keille välittää tietoa ja keiltä sitä saa
- tiedonkulku eri osapuolten välillä: organisaation sisällä ja organisaatioiden välillä?

Kokemukset prosessin toimivuudesta

- kokemukset tässä vaiheessa kokeilua?
- mikä on ollut odotusten mukaista, mikä tullut yllätyksenä?
- Hyvää/huonoa?
- kehittämistarpeita, erityisiä ongelmakohtia?
- mitä voisi parantaa tässä vaiheessa?
- ehdotukset ongelmien ratkaisemiseksi

Palaute kokeilusta

- kokeilun näkyminen mediassa - onko ollut riittävästi / liikaa / uutisointitapa?
- kokeilun laajentaminen, esim. koulukyydit, uudet autot -> mitä kommentteja herättänyt? Mitä toimenpiteitä vaatisi haastateltavan edustamalta organisaatiolta?
- mitä toimenpiteitä toteutettava ennen kokeilun mahdollista vakinaistamista?
- ovatko alkolukkokeilussa mukana olevat henkilöt olleet yhteydessä?
- kokeilun kustannukset -> onko tullut palautetta

Ajatukset tulevaisuudesta

Kyselyn vastauksissa esille nousseet asiat

2. Viranomaishaastattelut

LVM/Janne Mänttari

1. Henkilön rooli organisaatiossa (valta, vastuu) ja prosessissa...

- *Yhteydenpito muihin prosessin osapuoliin*
  - ◆ aika vähän yhteydenpitoa ollut kokeilun aikana, lähinnä siltä pohjalta, että jos ongelmia ilmenee niin sitten on selvitetty.
  - ◆ varsinaisesti kokeilusta ei mitään uutta tällä hetkellä, kokeilun ohella viedään eteenpäin ammattiautoilun osalta ja osin myös rattijuupoille uusia tapoja, esim. silmälasien kaltainen merkintä ajokorttiin
- *Mitä tietoa kokeiluun liittyen organisaatiossa kerätään (kuka, miten tallennetaan, käyttötarkoitukset)*
  - ◆ osallistujamääriä on seurattu, AKEsta kuukausittaiset tilastot LVM:öön

2. Kokemukset tässä vaiheessa kokeilua?

- *Mikä on ollut odotusten mukaista, mikä tullut yllätyksenä?*
  - ◆ Koska poliisi keskeinen toimija, heille on järjestetty tukihenkilökoulutusta alkulokosta.
  - ◆ Toisaalta kenttäpuolelta tullut viestiä, ettei poliisilta tullut mitään tietoa alkulokosta tai esim. esitteestä. Käytännön työssä kertominen sujuu luontevissa tilanteissa. Voi olla, että lupapuolella ongelmia, esim. että alkolukkokortin hankinta ei onnistu saman tien.
- *Kokeilun jalkauttamisesta:*
  - ◆ Paikallistasolla on hyödyllistä, jos on olemassa hallinnonalojen toimintoja yhdistäviä tahoja, mutta tästä ei tietoa.
  - ◆ Tiedonjaosta yleisesti: Tietoa on valutettu ylhäältä alaspäin, ei varmaan kontrolloitu että miten tieto mennyt perille. A-klinikat vastaavat päihderiippuvuusarvioinnista, ja A-klinikkasäätio jakaa heille tietoa kokeilusta. Mukana on myös alakohtaisia edunvalvontajärjestöjä, ja ruohonjuuritason toiminta sektoroitunutta ja pirstoutunutta. Päihderiippuvuuden arviointiohjelma tuonut tarpeen yhteistyölle, mutta toimivuus vaihtelee. Esim. Jyväskylän poliisi omaaloitteisesti ollut yhteydessä lääkäreihin.
  - ◆ Ongelma on, ettei LVM ei voi suoraan olla yhteydessä tuomioistuimiin tai oikeusministeriöön. Paikallinen soveltaminen voi olla todella kirjavaa ja osin lainvastaistakin (ei välttämättä tässä kokeilussa), jolloin on vaarana loukata kansalaisten yhdenvertaisuutta.
  - ◆ Säädösten yksiselitteinen kirjoittaminen hankalaa, ja tilanneharkinnan saaminen samaan haarukkaan eri paikkakunnilla voi olla ongelmallista. Tampere on hyvä esimerkki paikallisen yhteistyön kokeilusta ja toimivuudesta: yhteistyöryhmässä esim. lääkäreitä, poliiseja, mietittiin tiedonkulkua ja asioiden toimivuutta

- *Hyvää/huonoa? Kehittämistarpeita, erityisiä ongelmakohtia?*
  - ◆ Huonoa: hankala prosessi, lainsäädäntökäin tuli kiireessä hankalaksi; hinta; päihderiippuvuuden arviointiohjelma raskas
- *Haastateltavan oma arvio prosessin toimivuudesta? Mahdolliset esille tulleet ongelmat ja ehdotus niiden ratkaisemiseksi*
  - ◆ Parantamisen varaa on, mutta LVM ei täysin pettynyt kuitenkaan. Kokeiluun tullut kymmenkunta kuukaudessa, joka on ihan kohtuullinen määrä kun ajattelee että kokeiluun liittyvät velvoitteet kuitenkin aika raskaat.
  - ◆ Informaation kulussa oli alkuvaiheessa ongelmia ja poliisin kokonaisuudessaan olisi syytä ryhdistäytyä. Sikäli kokeilu monimutkainen, että asiakas joutuu asiomaan monessa paikassa (erityisesti päihderiippuvuuden arviointiohjelman taholta). Toisaalta, on hankala pudottaa mitään vaiheita pois. Myöskään terveydenhuollossa ei päihderiippuvuuden arviointiohjelma välttämättä ole "selkärangassa". Syynä lienee informaation puute, kun monta viranomaisista on mukana, kokeiluun osallistuvien määrät ovat pieniä. Pikku hiljaa kokeilu on kuitenkin tullut tutummaksi viranomaisille.
  - ◆ Osallistujilla on tunne, että on byrokratian rattaissa pompoteltavana.

4. Ajatukset tulevaisuudesta

- *Kokeilun laajentaminen, esim. koulukyydit, uudet autot -> mitä kommentteja herättänyt?*
  - ◆ Ensimmäinen porras, josta lähdetäisiin laajentamaan olisivat kaikki rattijuopot, ammattiliikenne jne. Jos päädytään siihen, että uusijoille määrätään edellytykseksi autoiluun, tulee heti lisää asiakaskuntaa.
  - ◆ Alkolukkokokeilun kautta voisi saavuttaa ryhtiä myös esim. paikallisiin liikenneturvallisuussuunnitelmiin, esim. hankinta-asiakirjoissa kunta voi edellyttää alkolukkoa koulukuljetuksiin; ei merkittävästi lisää kuntien kustannuksia.
  - ◆ Rattijuopumuksen uusijoille hyvä ajatus, soveltuisi hyvin AKEn tietojärjestelmiin, ensi vuoden puolella jotain ratkaisuja? poliisin olisi valvontaa helppo toteuttaa tien päällä
  - ◆ On ollut ehdolla, että tapauksessa, jossa teko on myönnetty, käsittely voitaisiin tehdä kansliassa (eikä valamiehistön, tuomarin, lautakunnan käsittelyssä), jolloin käsittelyaika voisi puoliintua. Tätä on ollut valmistelemissa Lena Andersson (SM/Poliisi, liikenneasiat).
  - ◆ 77 § 22 mom: poliisilla olisi oikeus palauttaa ajokortti, poliisi voisi antaa luvan alkolukon käyttöön siksi aikaa, kunnes tuomioistuim tekee lopullisen päätöksen. OM.piti monimutkaisena muttei tarkemmin perustellut. Tähän pitäisi tulla muutos. Syksyllä 2006 lokakuun alusta rattijuopumusten tuomioistuinkäsittely muuttuu. Nykyisin käsittely on lautakuntapäivinä, jolloin menee pitempään kuin yhden tuomarin käsittelyissä.

5. Prosessin vaiheet / kyselyn vastauksissa esille nousseita asioita:

- Arvio kunkin prosessin onnistumisesta, mahdollisista puutteista, ehdotuksia prosessien parantamistoimenpiteiksi ja menetelmä, jolla prosessin mahdolliset puutteet voidaan tunnistaa ja korjata
  - ♦ Tuomioistuinkäsittelyyn liittyvä viive: monta kuukautta ennen kuin saa alkulakon - ihminen olisi alttiimmillaan parannukseen heti rattijuopumuksesta kiinni jäätyään
  - ♦ Tässä vaiheessa ei ole aiheellista poistaa päihderiippuvuuden arviointiohjelmaa, koska pelkkä tekninen laite ei riitä pitkällä tähtäimellä ongelman korjaamiseen. Yksilötasolla kuitenkin vaikutus uusimisriskiin on merkittävä.
  - ♦ Kustannukset -> onko tullut palautetta (kyselyssä yllättävän vähän; vastaajista monet yrittäjiä/toimihenkilöitä)
  - ♦ Kustannuspuolesta ei ole tullut kommentteja. Huoltoliikkeet odottavat, että ammattiliikenteessä käyttö lisääntyy, ja koulukuljetussuosituksella päästäneen pikkuhiljaa isompiin käyttäjämääriin.

SM, poliisi/ Leena Piipponen:

1. Kokeilun nykytila ja kokeilua edeltänyt aika

- ♦ Leena Piipponen tuli mukaan alkolukkokokeiluun siinä vaiheessa, kun hallituksen esitys oli valmis. Piipponen oli mukana poliisin koulutuksessa ja kenttävien ohjeistamisessa.
- ♦ Piipponen oli yhdessä AKE:n kouluttajien kanssa suunnittelemassa, järjestelmässä ja kouluttamassa poliisin kenttäväkeä alkolukkokokeiluun. Kokeilun alkamisen jälkeen on ollut hiljaisempaa.
- ♦ Tietotekniset ratkaisut eivät ole osa Piipposen työtä.
- ♦ Tämän vuoden Piipposta on ensisijaisesti työllistänyt suuri asiakirja uudistus – uusi passi julkaistiin tänään 21.8.2006. Alkolukkokokeilu ei ole näkynyt päivittäisessä työssä.
- ♦ Poliisi ei ole tähän mennessä aktiivisesti kerännyt alkolukkokokeiluun liittyviä tietoja tai tilastoja.

2. Kokemukset tässä vaiheessa

- ♦ Kentältä ei ole tullut minkäänlaista palautetta – ei ruusuja eikä risuja. Myöskään ulkopuolelta asiakkailta tms. ei ole tullut palautetta.

3. Palaute kokeilusta

- ♦ Uutisointi oli kokeilun alussa hyvää ja napakkaa. Kokeilu näkyi hyvin eri medioissa. Kokeilun kestäessä ei uutisointia ole ollut.

4. Ajatukset tulevaisuudesta

- ♦ Jos kokemukset ovat hyviä, pitäisi kokeilua jatkaa, vaikka osallistujia olisikin vähän. Yksittäisen ihmisen kannalta kokeilu on silloin toiminut. Liikennetur-

vallisuustoimenpiteenä kokeilulla ei kuitenkaan ole merkitystä, jos osallistujia on kovin vähän.

OM/Aki Rasilainen:

1. Kokeilun nykytila ja kokeilua edeltänyt aika:

- *Kommentit valmisteluvaiheesta:*
  - ◆ Haastateltava on lainsäädäntöneuvos, joka tuli mukaan lakitekstin / hallituksen esityksen viimeistelyvaiheessa (silloin uutena työntekijänä oikeusministeriöön). Hän toimi asiantuntija-apuna OM:stä LVM:lle lain muotoilussa. Vastuu ja tiedotuspuoli kuuluu kuitenkin LVM:lle. Lena Andersson OM:stä oli mukana alkolukkotyöryhmässä.
  - ◆ Kokeilua ennen: lakitekstissä ongelmakohtia (lakitekkinen toteutus, miten asiat luontevasti mukaan lakipykäliin, mm. päihderiippuvuuden arviointiohjelman kirjoittaminen mukaan pykäliin)
- ***Yhteydenpito*** muihin prosessin osapuoliin, *Keihin on yhteydessä alkolukkokokeilua koskevissa asioissa, keille välittää tietoa ja keiltä sitä saa*
  - ◆ Lakitekstin muotoilu tehtiin yhdessä LVM:n Janne Mänttärin kanssa. Tämän jälkeen ei säännöllistä yhteydenpitoa muihin osapuoliin alkolukkokokeilun nimissä kokeilun käynnistyttyä. Tuomioistuimista yksi yhteydenotto, jossa selvitettiin epäselväksi jääneitä asioita. Mutta yleensä ei ole muutenkaan säännöllistä yhteydenpitoa tuomioistuimiin, ovat tarvittaessa yhteydessä.
- ***Mitä tietoa*** kokeiluun liittyen *organisaatiossa kerätään (kuka, miten tallennetaan, käytötarkoitukset) missä vaiheessa, mihin tietoja käytetään*
  - ◆ OM ei kerää kokeilusta mitään tietoa eikä muutenkaan aktiivisesti seuraa kokeilua muuten kuin tiedotusvälineiden välityksellä
- ***Miten alkolukkokokeiluun osallistuva henkilö näkyy järjestelmissä, mitä tietoja kirjaan ja uudet pykälät aiheuttavat (teknisiä) muutoksia tietojärjestelmään:***
  - ◆ tuomiolausejärjestelmään tehty muutos, ja tästä järjestelmästä lähtee ilmoitus tuomiosta toimeenpanoelimelle
  - ◆ tuomiolausemajärjestelmään tehdään niitä varten uusi paikka (näistä enemmän tietoa OM / oikeushallinto-osasto / tuomioistuintoimisto)
- ***Tiedonkulku*** eri osapuolten välillä: *organisaation sisällä? organisaatioiden välillä? kokemukset prosessin toimivuudesta,*
  - ◆ yleensä isoista lakihankkeista järjestetään tuomareille koulutusta, tästä ilmeisesti ei järjestetty

2. Kokemukset tässä vaiheessa kokeilua?

- *Mikä on ollut odotusten mukaista, mikä tullut yllätyksenä?*
  - ◆ yllätyksenä, että kokeiluun tullut niin vähän osallistujia (odotettiin useampaa sataa)

– *Hyvää/huonoa? Kehittämistarpeita, erityisiä ongelmakohtia?*

- ◆ Käsittely muuttuu 1.10.2006 siten että kirjallinen käsittely, jos teko tunnustettu -> nopeuttanee käsittelyä ehkä 1vko-1kk:lla. Kirjallisella käsittelyllä voidaan tuomita jopa 9 kk vankeutta – epäilyllä halutessaan myös mahdollisuus asian suulliseen käsittelyyn. Ehkä käsittelyajan lyhentämisen myötä saadaan myös uusia käyttäjiä enemmän.

3. Palaute kokeilusta?

– *Kokeilun näkyminen mediassa - onko ollut riittävästi / liikaa / uutisointitapa?*

- ◆ Oikeusministeriöön / Rasilaisen tietoon ei ole tullut suoraa palautetta kokeilusta eikä osaa kommentoida sen tarkemmin, koska seurasi läheltä vain lainsäädäntöprosessia; ei osaa tässä vaiheessa arvioida prosessin toimivuutta OM:n näkökulmasta.

5. Prosessin vaiheet / kyselyn vastauksissa esille nousseita asioita:

– *Arvio kunkin prosessin onnistumisesta, mahdollisista puutteista, ehdotuksia prosessien parantamistoimenpiteiksi ja menetelmä, jolla prosessin mahdolliset puutteet voidaan tunnistaa ja korjata:*

- ◆ Lähinnä vain pitkät odotusajat mainittu on palautteissa. Tähän Rasilaiselta kommentti, että pidemmät käsittelyajat ovat ongelma erityisesti pääkaupunkiseudulla.

STM/Terhi Hermanson, Veli-Matti Risku:

1. Kokeilun nykytila ja kokeilua edeltänyt aika:

– *Kommentit valmisteluvaiheesta:*

- ◆ Keskeinen pohdinta on ollut, minkälaisen viestin alkoholukokeilu antaa: Esim. onko rattijuopumus viranomaisen näkökulmasta vähemmän paheksuttavaa kuin aikaisemmin. Isoja kysymyksiä olivat mm. asenteet rattijuopumusta kohtaan hyvin jyrkät Suomessa, jossa asenteet selvänä ajamisen puolesta ovat olleet vahvat, on nähtävissä sellainen kehitys, että maistissa ajavien määrä lisääntyy. Nykyisin alkoholi useammassa tilaisuudessa mukana ja sitä enemmän tarjolla, jolloin "vahinkoja" sattuu siksikin herkemmin.
- ◆ Lain henki on, että ajetaan selvin päin mutta teknisistä ym. syistä ei saa tapahtua "oikeusmurhia", 0,5 promillea virheiden lisääntymisen raja - nykytietämyksen mukaan kuuluisi olla 0,2 promillea (sen jälkeen alkaa virheiden määrä kohota, jyrkkää kohoamista 0,8:n jälkeen)
- ◆ Jos kaikissa autoissa olisi alkoholukko, se olisi selkeä viesti siitä että halutaan estää ajaminen humalassa. Jos kuljettaja on halukas ottamaan alkoholukon ja vielä maksamaan siitä, niin silloin on oletettavaa, että halu saada ajolupa takaisin, ratkaista ongelma (eli että humalassa ajo on osoitus jonkinlaisesta alkoholin käytön hallinnan menetyksestä). Päihdeseuranta tarjoaa mahdollisuuden saada asia hallintaan varhaisessa vaiheessa.

- ♦ Aina ei rattijuopumuksesta kiinnijäänyt itse ole oivaltanut olevansa avun tarpeessa. Silloin päihderiippuvuuden arviointiohjelma voisi toimia jatkossa rattijuopumuksia ehkäisevänä tekijänä kokeiluun osallistuville.
- ♦ Valmistelusta käytännössä: viime vaiheen esitys hallitukselle alkoholukokokeilusta, oli liikennevaliokunnan kuultavana.
- ***Yhteydenpito** muihin prosessin osapuoliin, Keihin on yhteydessä alkoholukokokeilua koskevissa asioissa, keille välittää tietoa ja keiltä sitä saa*
  - ♦ Ei tarvetta jatkuvalla yhteydenpidolle tässä vaiheessa, vaan odotellaan tuloksia. Jonkin verran on kuulumisia vaihdettu ja odotetaan tuloksia kokeilusta.
- *Mitä **tietoa** kokeiluun liittyen organisaatiossa kerätään (kuka, miten tallennetaan, käytötarkoitukset)*
  - ♦ Ei ole mitään omaa seuranta.
- *Miten alkoholukokokeiluun osallistuva henkilö näkyy **järjestelmissä**, mitä tietoja kirjaataan ja missä vaiheessa, mihin tietoja käytetään*
  - ♦ Periaatteessa päihderiippuvuuden arviointiohjelma toimii samalla sabluunalla kuin vanhan ohjelmankin mukaan: uutena todistukset, ilmoitukset poliisille alkamisesta ja käynneistä - eli periaatteessa sovelletaan olemassa olevaa ohjelmaa, jonka etenemisestä tieto poliisille.
- ***Tiedonkulku** eri osapuolten välillä: organisaation sisällä? organisaatioiden välillä? kokemukset prosessin toimivuudesta,*
  - ♦ Lääkäreiden ohje on vuodelta 1998, ja sen jälkeen ei ole tullut mitään päivityksiä ohjeisiin. Tiedote lähetettiin lääkäreille kokeilun alkamisesta (mikä jakeilu?).

2. Kokemukset tässä vaiheessa kokeilua?

- *Kokeilun jalkauttamisesta:*
  - ♦ Lääkäreille tiedotettiin vajaa vuosi sitten muutoksista vanhaan käytäntöön verrattuna, eli 6 ja 7 § keskeisiä terveydenhuollon näkökulmasta.
  - ♦ Sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädäntö muuttuu jatkuvasti, ja on lääkärin oma velvollisuus pitää tietonsa ajan tasalla.
  - ♦ Kyselyitä alkoholukosta ei ole tullut, päihderiippuvuuden arviointiin ei ole pääsyt helposti mukaan, koettu lisärangaistuksena jos seuranta kesken (koskee "vanhoja" tapauksia)
- *Mikä on ollut odotusten mukaista, mikä tullut yllätyksenä?*
  - ♦ Alkoholukko + päihdearviointiohjelma saattaa vaikuttaa edullisesti sellaisiin, jotka itse olleet huolissaan alkoholinkäytöstään, ja täten kokeilulla voi olla jopa tervehdyttävä vaikutus pitemmän päälle. Moniongelmaiset ajokortittomat uusia ovat kuitenkin "kova ydin" rattijuoppojen joukossa, ja varsinkaan heidän suhteen nopeita tuloksia ei kannata odottaa, koska ihmiset eivät raitistu kokeilun seurauksena. Päihdeongelman hoito pitkäjänteistä työtä ja vaati monipuolista osaamista.

- *Hyvää/huonoa? Kehittämistarpeita, erityisiä ongelmakohtia?*
  - ◆ Joillakin hankaluuksia päästä mukaan ohjelmaan, kaikki tahot eivät ole kovin innostuneita ja tietoa ei riittävästi.
  - ◆ Lääkärintodistuksen toimittamisesta on ollut epäselvyyttä, mikä ei sinänsä ole yllätys, koska kaikissa asioissa on käytäntöjen vaihtelua.
  - ◆ Ongelma käytännössä on, että miten ja mistä saa oikean tiedon. Poliisi on ensisijainen kontakti, hänellä on prosessin käynnistäjänä iso vastuu. Yhteistyössä poliisin ja terveydenhuollon välillä on parantamisen varaa, esim. hoitopaikat eivät myöskään tiedä poliisin käytäntöjä. Yhteistyön tiivistäminen olisi järkevintä paikallisella tasolla, jolloin näiden tahojen tulisi olla tietoisia toistensa käytännöistä. Poliisin näkökulmasta uutta on todistusten toimittaminen ja seuranta, vaikkakaan päihderiippuvuuden arviointiohjelman ei pitäisi olla poliisille tuntematon juttu. Päihdearviointiohjelma vaaditaan kortin palauttamiseksi rattijuopolle.
  - ◆ Joissakin terveyskeskuksissa käsitetty niin, että heillä ei voida arviointia käynnistää vaan ohjataan esim. erikoislääkärille, a-klinikalle tai yksityislääkärille. Tällainen ei ole lain mukaista, vaan terveyskeskuksesta pitäisi saada palvelua.
- *Haastateltavan oma arvio prosessin toimivuudesta? Mahdolliset esille tulleet ongelmat ja ehdotus niiden ratkaisemiseksi*
  - ◆ Todistus on lähetettävä pyytäjälle eli poliisille. Potilaan kirjallisella luvalla voidaan hankkia tietoja myös muista terveydenhuollon yksiköistä. Parasta olisi, jos terveydenhuoltotaho tuntisi potilaan ennestään pitemmältä ajalta. Kuuluu hyvään hoitokäytäntöön, että lausunto kirjoitetaan riittävien tietojen perusteella eli jos omat tiedot eivät riitä niin hankitaan tietoa muualta.
  - ◆ Onko päihderiippuvuuden arviointiohjelma tarpeen kaikille kokeilussa mukana oleville?: Ei ehkä, ja olisi ollut helpompi organisoida alkolukon käyttö. Päihderiippuvuuden arviointiohjelmaan osallistuminen saattaa rajata osan kokeiluun haluavista sen ulkopuolelle. Toisaalta kokeiluun nyt tulevat, ovat varmasti erittäin motivoituneita.

3. Palaute kokeilusta?

- *Kokeilun näkyminen mediassa - onko ollut riittävästi / liikaa / uutisointitapa?*
  - ◆ Ei ole tullut mitään palautetta käyttäjiltä tai lehdistöstä eikä muualtakaan alkolukkokokeiluun liittyvistä asioista.

4. Ajatukset tulevaisuudesta

- *Kokeilun laajentaminen, esim. koulukyydit, uudet autot -> mitä kommentteja herättänyt?*
  - ◆ Suuremmat ponnistukset olisi kohdistettava siihen, että saataisiin vakiovarusteeksi, ajonestolaitteeksi. Tämä olisi teknisesti helppo toteuttaa. Mm. Ruotsi ajaa alkolukkoa pakolliseksi kaikkiin autoihin, ja oletettavaa on, että ajan oloon tämä hyväksytään täysin, eikä kyseenalaisteta. Tämä olisi autoilun kehittämistä turvallisempaan suuntaan, vrt. turvavyöt, turvaistuimet, ja muut tekniset apuvälineet autoissa.

- ◆ STM:n näkökulmasta ei muuttaisi asiaa mitenkään, ei vaikuttaisi terveydenhuollon järjestelmän toimintaan. Kukaan ei menettäisi ajokorttia humalassa ajamisen takia, jos autoissa olisi alkolukko, jolloin ei tarvittaisi enää päihdearviointiohjelmaa nykyisessä muodossaan.
- *Mitä toimenpiteitä toteutettava ennen kokeilun mahdollista vakinaistamista?*
  - ◆ Kokeilun jälkeen on tehtävä johtopäätökset ja otettava kantaa jatkoon suhteen. Mm, kuinka pitkään rattijuopolla alkolukko autossa, pitääkö osallistua päihderiippuvuuden arviointiohjelmaan, ja millaisia lausuntoja vaaditaan.
  - ◆ Paikallinen yhteistyö on mietittävä ensin: ohjeistus sen pohjalta, eri tahojen roolit ja tehtävät selväksi, sen jälkeen sovittava, kuka kertoo mistäkin asiasta ja mitä, mitä itselle kuuluu ja mitä toisen tehtäviin kuuluu? Mitkään hallinnolliset määräykset ja ohjeet eivät toimi ellei yhteistyötä sovitetta toimivaksi ja paikallisista oloista tarkoituksenmukaiseksi; hyvä että kokeilua seurataan heti alusta asti, sen pohjalta tehdään ratkaisut. Parasta tietoa esimerkeistä ja yhteistyöstä on Tampereelta, jossa on meneillään rattijuoppojen hoitoonohjauskokeilu. (Kaija Seppä, Tarja? Rantanen? Tampereen a-klinikka)
  - ◆ Lääkäreiden ei ole helppoa kirjoittaa todistusta ajokyvystä ja päihderiippuvuudesta, koska päihdeongelman määritelmät eivät ole selkeät, esim. kertannokset eivät riitä kuvaamaan ongelman laajuutta.
  - ◆ Jatkoratkaisut olisi saatava aikaan aika nopeasti kokeilun jälkeen. Suomi tukee Ruotsin aloitteellisuutta alkolukkopakon laajentamisessa.

5. Prosessin vaiheet / kyselyn vastauksissa esille nousseita asioita:

- *Arvio kunkin prosessin onnistumisesta, mahdollisista puutteista, ehdotuksia prosessien parantamistoimenpiteiksi ja menetelmä, jolla prosessin mahdolliset puutteet voidaan tunnistaa ja korjata*
  - ◆ Aika moni kaipasi lisätietoa päihdearvioinnista, mm. aloitustodistuksista, vastaanottokäynneistä, mukana olosta ynnä muusta.

AKE/Jukka Harjula, Hannu Pellikka, Mikko Vitikka

1. Kokeilun nykytila ja kokeilua edeltänyt aika:

- *Kommentit valmisteluvaiheesta*
  - ◆ Alkolukkoajo-oikeuteen liittyvät toimenpiteet (myöntämiset, päättämiset, terveysseuranta, yms.) toteutettiin liikennetietojärjestelmään. Ajokorttirekisteriin jouduttiin tekemään muutoksia alkolukkoajokortin takia (n. 50 000€).
  - ◆ Harjula oli mukana jo alkolukkotyöryhmässä ja on aktiivisesti ollut mukana koko kokeilun ajan. AKE:lla on rekisterin pitäjän rooli; Pellikka on mukana ajoneuvupuolen edustajana; Vitikka oli kouluttamassa poliiseja.
  - ◆ AKE:n rooli keskeisesti rekistereiden ympärillä, mutta myös yhteydenpitoa alkolukon maahantuojiin, laki velvoittaa laitevalmistajat toimittamaan AKE:een tiedot hyväksytyistä laitteista ja asennusliikkeistä, myös ohjeet katsastajille (ks. AKE:n internetsivut) muutoskatsastusta varten.

- ◆ Oikeuskäsittely vesitti kokeilun, koska mukaan pääsy on nyt liian vaikeaa pitkän odotusajan vuoksi. Työryhmä esitti kevyempää menettelyä, jolloin kokeiluun olisi päässyt nopeammin mukaan.
- ***Yhteydenpito** muihin prosessin osapuoliin, Keihin on yhteydessä alkolukkokokeilua koskevissa asioissa, keille välittää tietoa ja keiltä sitä saa*
  - ◆ Poliisia on opastettu paljon tietojärjestelmän käytön näkökulmasta (mm. tiedotteella asiasta). Mm. Mikko Vitikka on toiminut välittäjähenkilönä AKE:n ja poliisin välillä, esim. ohjeistajana mm. tietojärjestelmäasioissa, ja toimii myös alkolukkoa koskevien yleisöpuheluiden vastaanottajana.
  - ◆ Hieman kiusallinen tilanne: toimitaan ikäänkuin useamman ministeriön ym. instanssin "takapihalla", hyvä olisi jos joku koordinoisi kunnolla, kutsuisi säännöllisesti tapaamisiin jotta pysyisi kokonaiskäsitys. Kokeilua olisi voitu markkinoida eri tavalla, ja tehdä paremmin tunnetuksi.
- *Mitä **tietoa** kokeiluun liittyen organisaatiossa kerätään (kuka, miten tallennetaan, käyttötarkoitukset); Miten alkolukkokokeiluun osallistuva henkilö näkyy **järjestelmissä**, mitä tietoja kirjataan ja missä vaiheessa, mihin tietoja käytetään?*
  - ◆ Maahantuojat toimittavat AKElle tiedot heitä edustavista asennusliikkeistä.
  - ◆ AKE on ohjeistanut katsastusasemia muutostarkastuksen suorittamisessa.
  - ◆ Tiedot laitteista puretaan 60 päivän välein, ja poliisi saa nämä tiedot. Piti tosin olla niin, että laite hälyttää automaattisesti väärinkäytöksistä, mutta nyt näistä ei tule AKE:lle tietoa, ja laitejärjestelmä ei ole yhteydessä AKE:n järjestelmään.
  - ◆ Päihdeseurannan toteutumista seurataan kuitenkin myös AKE:n järjestelmissä. Esim. kuten ikään liittyvissä lääkärintodistuksissa (ilmoituskirje, rötöksistä muistutuskirje), järjestelmään tulee merkintä, että ihmisen on toimitettava tieto. Tämä heräte kuitataan sillä, että poliisi syöttää järjestelmään tiedot. Jos lääkärintodistusta ei toimiteta, järjestelmä odottaa ja sen jälkeen nostaa tiedoksi poliisille, jonka jälkeen poliisi ottaa yhteyttä ajokortin haltijaan. Samanlainen menettely on siis lyhyemmällä viiveillä myös päihdeseurannan lääkärintodistuksilla.
  - ◆ Ajokortin elinkaari näkyy AKE:n järjestelmissä, myös alkolukkoajokortin osalta, ja tiedot poistuvat tiettyjen poistosääntöjen kautta (laki edellyttää) pahimmat 10 vuoden kuluttua (puhdasta aikaa). Jos tulee uusia rikkeitä, tämä odotusaika "nollautuu".
  - ◆ Ajoneuvorekisteriin tallennetaan ajoneuvon rekisteritietoihin liittyvät tiedot eli muutostarkastuksen yhteydessä tallennetaan yksilötunniste.
  - ◆ Raportoidaan: kuukausittain myönnetyt, aloitetut, keskeytetyt alkolukkoajokortit jne. raportoidaan (ei varsinaisesti velvollisuus). Tiedot toimitetaan suoraan LVM:öön. Kokeiluun liittyen tulee tieto rekisteriin tieto alkolukon asentamisesta kokeilun mukaisilla säädöillä. Laitteeseen on sisään ohjelmoitu numero, jolla poliisi pääsee purkamaan (yksilöity laite, numero toimii tunnisteena). Tämä toimii myös todistuksena siitä, että laitteessa on kokeiluun tarkoitettu säätö.

2. Kokemukset tässä vaiheessa kokeilua?

- Hyvää/huonoa? Kehittämistarpeita, erityisiä ongelmakohtia?
  - ♦ Tiedonsaanti on yksittäisistä poliiseista ja heidän aktiivisuudestaan kiinni, esitteitä ei ole jaettu kaikille
- Haastateltavan oma arvio prosessin toimivuudesta? Mahdolliset esille tulleet ongelmat ja ehdotus niiden ratkaisemiseksi
  - ♦ Alkolukkoon liittyviä kyselyitä tullut jonkin verran AKE:lle, esim. miten kokeiluun pääsee, mistä laitteita saa.
  - ♦ Katsastajat eivät ole juuri kyselleet (yhden kerran on AKE:n henkilö "normaalikäynnillään" joutunut auttamaan alkolukon katsastustilanteessa); muutostarpeitakaan ei ole, kun AKE:n toiminta on aika yksinkertaista näiltä osin.

4. Ajatukset tulevaisuudesta

- Kokeilun laajentaminen, esim. koulukyydit, uudet autot -> mitä kommentteja herättänyt?
  - ♦ Jos olisi enemmän keskusteluyhteyttä, myös kokeilulainsäädännön myötä prosessin kehittäminen olisi helpompaa uuttakin järjestelmää ajatellen. Nyt ollaan vähän oltu tyhjän päällä. Pitää mennä paras arvaus -menetelmällä ja joudutaan tarvittaessa muuttamaan
- Mitä toimenpiteitä vaatisi haastateltavan edustamalta organisaatiolta?
  - ♦ Tietojärjestelmää on uudistettava, jos kokeilu vakinaistetaan. Alkolukkotapaukset voivat olla tulevaisuudessa hyvinkin monimutkaisia. Riskinä ovat epäselvät kuvaukset, jolloin muutosten toteuttaminen on sitä kalliimpaa mitä enemmän joudutaan muuttamaan.

3. Asiantuntijahaastattelut

Maahantuoja, Strap/ Henrik Söderlund;

1. Kokeilun nykytila ja kokeilua edeltänyt aika:

- Kommentit valmisteluvaiheesta
- **Yhteydenpito** muihin prosessin osapuoliin, Keihin on yhteydessä alkolukkokokeilua koskevissa asioissa, keille välittää tietoa ja keiltä sitä saa
  - ♦ AKE:n kanssa yhteydessä; 16 asentajaa joiden tiedot AKE:lla, uusia liikkeitä sitten kun langaton alkolukko tulee; liikkeiden välillä n. 100 km. asennusliikkeet valittu tarkkaan väärinkäytösten välttämiseksi. AKE:lle riittää ilmoitus asennuspaikasta ilman sen yksityiskohtaisempia tietoja
  - ♦ Asentajien koulutus: Juha Siekinen tulee Tukholmasta, kun asiakas olemassa ja saadaan konkreettinen tapaus. samaan aikaan käydään asiakkaan kanssa paperiasioita läpi
  - ♦ Katsastusasema kirjoittaa muistiin käsiyksikön ja keskusyksikön numerot, rekisteriotteeseen lisätiedoksi.

- *Mitä tietoa kokeiluun liittyen organisaatiossa kerätään (kuka, miten tallennetaan, käytötarkoitukset)*
  - ◆ Purkudata lähetetään Kanadaan valmistajan rekisteriin 8 viikon välein tietokoneen välityksellä huollon yhteydessä. Tiedot menevät numerokoodin perusteella. Tässä vielä puutteita, esim. pitäisi antaa selkeät ohjeet kenelle poliisissa pitäisi raportti lähettää. Tällä hetkellä tulee raportti Kanadasta Tukholmaan Strapin päämiehelle.
  - ◆ Raportissa ja poliisilla ohjelmointinumero (keskusyksikön tunniste), jonka mukaan tiedot yhdistetään henkilöön. Vain tietyillä henkilöillä pääsy raporttiin.
- *Tiedonkulku eri osapuolten välillä: organisaation sisällä? organisaatioiden välillä? kokemukset prosessin toimivuudesta,*
  - ◆ Käyttäjät olleet tyytyväisiä, ylimääräisistä huolloista kyselyitä (yksi kerta 8 viikon huoltojen välillä smartilla tietokoneen nollaus)

2. Kokemukset tässä vaiheessa kokeilua?

- *Haastateltavan oma arvio prosessin toimivuudesta? Mahdolliset esille tulleet ongelmat ja ehdotus niiden ratkaisemiseksi*
  - ◆ Tiedonhakuvaiheessa soittelevat ja kyselevät mutta ei niinkään käyttökokeuksia
  - ◆ Kokeiluun osallistumisesta kiinnostuneet ottavat yleensä yhteyttä saman tien kiinnijäätään; kuvittelevat pääsevänsä heti asennukseen mutta pitää odottaa tuomioistuinkäsittelyä
  - ◆ viivettä esim. lääkärille pääsyssä

4. Suorittavan tason haastattelut

Poliisi / Sten Seger

Tehtävät:

- ◆ allekirjoittaa päätökset alkolukkoajokorttia koskien.
- ◆ todistukset käsittelee toimistosihtööri, joka kerta tarkastetaan koska seuraava todistus toimitetaan tarkalleen.

Kokeiluun osallistumisen yhteenvetoa:

- ◆ 7 kpl (ensimmäinen päätökseen syyskuussa). Porvoossa tavataan keskimäärin 100 rattijuoppoa vuodessa. Porvoossa ei tavallisesti anneta ehdollista ajokieltoa.
- ◆ ei yhtään keskeytystä

Kokeiluun ryhtymisestä:

- ◆ monelle asiakkaalle kokeilu ei ole ollut tuttu, poliisi joutunut valistamaan
- ◆ poliisi tiedottaa tapahtumapaikalla tai kuulustelussa
- ◆ moni on harkinnut kokeiluun osallistumista, mutta suuri osa luopuu kustannusten takia sekä sen vuoksi, että kokeilussa oltava 12kk, mutta tuomiot lyhempiä; alkoholistit, uusijat eivät ota (ajavat kortittakin)

Prosessista:

- ◆ poliisille annettu ohjeet: partio kirjoittaa jo ilmoitukseen onko kerrottu kokeilusta vai ei
- ◆ päihderiippuvuuden arviointiohjelman aloitustodistuksissa ei ongelmia

Yhteistyöstä:

- ◆ syyttäjään ja tuomioistuimeen päin toimii hyvin (toimipisteet lähekkäin, tunnetaan ihmiset), terveydenhuoltoon huonommin (ovat kiireisiä jne.), puhelimitse kyllä neuvottu lääkäreitä; A-klinikka lopettanut näiden asioiden käsittelyt (yhden henkilön ylikuormittuneisuuden takia) => käsittely siirtynyt tavallisiin terveyskeskuksiin, joissa kuitenkin ruuhkaa => käytännössä joudutaan menemään yksityiselle
- ◆ terveyskeskusten ongelma: lääkärit vaihtuvat tiheään tahtiin; STM:n ohjeet monelle lääkärille tuntematon, Seger jopa ohjeistanut lääkäreitä; Seger olettaa, että useimmat käy yksityisellä, koska julkinen puoli niin ruuhkautunut
- ◆ käsittelyajoista: kesällä menee pidempään, isoja vaihteluja, lyhin: viikossa oikeuteen, pisin: 7kk (kyseessä tavallinen rattijuoppotapaus, jolloin todistaja puuttui)
- ◆ normaali ajokieltotuomio:
  - arvioidaan olosuhteiden perusteella: syrjäseudulla ei vaaratilannetta vs. keskustassa + kolarin aiheuttanut;

- 6–8 kk törkeästä rattijuopumuksesta, uusijoille pidempi;
- 60 % törkeitä ja lisääntymään päin
- ♦ purkudata tulee jos epäselvyyksiä; ei ole ollut eikä tullut! Ilmoituksen oletetaan tulevan, jos tulee jotain poikkeavaa.

Yleistä rattijuopumuksesta:

- ♦ kännykän tulo helpottaa rattijuoppojen kiinniottamista (lisännyt kiinniottojen määrää)
- ♦ mielipide: odotti enemmän osallistujia, 70–80 % kaikista voisi olla mukana, hyvä asia erityisesti yrittäjille ja muille, joille se on toimeentuloasia
  - lääkariseurannasta, onko tarpeen? on tärkeää alkoholistille
  - pakollisuus esim. koulukuljetuksiin hyvä juttu

Mikael Selander, Outi Mäki / Porvoon käräjäoikeus

Kokeilun aloittamisesta:

- ♦ tiedetty kokeilusta, mutta ei mitään materiaalia kokeilun alussa; hallituksen esityksestä selvitetty mitä tarkoittaa käytännössä
- ♦ vasta tapausten mukana kokemusta
- ♦ tuomiolausejärjestelmään merkittävä muutos alkolukkokokeilun myötä, paljon lisätekstiä; ohje miten täytetään saatu OM:n tietohallinnosta Hämeenlinnasta; tuomiot kirjataan itse, mutta TLP ihan oma järjestelmänsä

Prosessista:

- ♦ poliisi toiminut esimerkillisesti: joka kuulustelupöytäkirjassa ollut merkintä asiasta keskustelusta
- ♦ monet olivat ilmoittaneet olevansa kiinnostuneita, mutta eivät enää käsittelyssä halunneet osallistua
- ♦ OM tuominnut 2-3 ja MS 3
- ♦ Outilla kaikki uusijoita, jolloin minimirangaistus on vuosi ajokieltoa
- ♦ yksi perui tuomion jälkeen kustannusten takia => pitää kirjata omana rikosjuttuna, jotta voidaan perua
- ♦ käytännössä:
  - syyttäjä ilmaisee vaatimuksensa
  - kokeilusta keskustellaan ennen kuin rangaistuksesta (eli ajokiellosta) on päätetty, koska ei voida antaa 2-osaista tuomiota
  - toisaalta aika selvät rangaistukset tietyistä promilleista eli asiakas pystyy kuitenkin ennakoimaan; jos osoittaa kiinnostusta keskustelun aikana keskustella vaihtoehtoista niin kerrotaan, että tavallisesti 'tästä promillemäärästä saa tämän verran'
- ♦ kokeilusta kiinnostuneet sellaisia jotka tarvitsee korttia;
- ♦ jos kaikki tiedot on annettu esitutkinnassa, ei ole pakko tulla henkilökohtaisesti paikalle käsittelyyn

- ◆ keneltäkään ei ole evätty pyyntöä päästä alkolukkokeiluun
- ◆ alussa poliisi, katsastusasema, oikeus ei tiennyt mitään, asiakkaan aktiivisuus ollut tärkeää
- ◆ keskimääräinen käsittelyaika 1,5 kk.
- ◆ viranomaisyhteistyö:
  - poliisilta joitain tietoja
  - käytännön toteutustietoja ei saatu yhtään

Tuomioista:

- ◆ ajokielto annetaan tiettyyn päivään asti, mutta jos kokeilussa epäonnistuu, voimaan tulevassa ajokiellossa otetaan huomioon ne kuukaudet, joita tuomiossa on annettu
- ◆ rangaistuksen painottaminen sen mukaan miten rattijuopon arvioidaan tarvitsevan autoa: kuinka paljon ajokieltoa + kuinka paljon sakkoja
  - hallituksen esitys: 'tämän kokeilun ei pidä vaikuttaa ehdollisiin ajokieltoihin muuten'
  - ehdollinen ajokielto jossain päin "tapa", jossain "ei ikinä"
  - alkolukkokeiluun hyväksyminen ei ole helpotus, koska osallistuminen maksaa paljon: ehdollinen ajokielto on selvä helpotus
- ◆ rangaistukset lasketaan yhteen mutta ajokiellot ei (eli voivat mennä päällekkäin)
- ◆ jos iso promille ensikertalaisella tai harvakseltaan uusija, niin hyväksytään
- ◆ jos olisi tuomio ja hyväksyntä kokeiluun, eikä lukkoa asennettu ja jää uudetaan kiinni, ajokielto astuu voimaan

Muutostarpeista:

- ◆ muutostarpeita: ei paljon lisätyötä; jos epäonnistujia tulee niin sitten lisätyötä;
  - miksei rajataan henkilö- tai pakettiautoon: miksei esim. traktoriin?
- ◆ ei valtakunnallista järjestelmää vireillä olevista asioista (Espoo/Porvoo case: ei olisi päässyt kokeiluun, vaikkei oikeata estettä, koska oli tehnyt lyhyen ajan sisällä kaksi kertaa?); syyttäjillä syyteharkinnan järjestelmä
  - normaali ajokielto, ehdollinen purkautuu
- ◆ hallituksen esitys puutteellinen, esim. laitteen teknisestä toiminnasta pitäisi olla enemmän tietoa

Terveydenhuolto/ Ilkka Castren, Porvoon Lääkärikeskus

- ◆ kuuli asiasta potilaan kautta: potilas kertoi, mitä poliisi vaati
- ◆ kysyi tarkennuksia Terhi Hermansonilta
- ◆ 2 potilasta
- ◆ lausuntoon kirjasi: 'mielestäni voi osallistua kokeiluun'

Prosessin parantamisesta

- ◆ enemmän markkinointia ihmisille, joille tästä on selkeää hyötyä eli esim. ”nuoret, työelämässä mukana olevat”
- ◆ jotta mahdollinen alkoholismi voitaisiin selvittää, olisi hyvä ainakin kerran käydä lääkäriellä, vaikkei koko päihderiippuvuuden arviointiohjelmaan osallistuisikaan.

Alkolukkoasentaja TK-varuste, Helsinki, Sami Väikäs

Tehtävät:

- ◆ asentaa alkolukon
- ◆ purkaa datan
- ◆ huoltaa muuten tarvittaessa
- ◆ myös vapaaehtoisten asennusta: esim. SE Mäkisen autoihin

Kokeiluun osallistumisen yhteenvedo:

- ◆ 14 kpl: Porvoo, Espoo, Kouvola, Hämeenlinna, Heinola, Helsinki (1)
- ◆ ei yhtään keskeytystä
- ◆ marraskuussa 2005 ensimmäinen

Kokeiluun ryhtymisestä:

- ◆ tullut kokeiluun Lohjan telettiin kautta, jossa Söderlund ollut ensimmäisenä kouluttamassa => Sami Lohjalla opiskelemassa asennusta
- ◆ Juha Siekkinen lisäksi ollut opettamassa SDP-ohjelman käyttöä (lisäksi ohjelma kaatui kerran jolloin Siekkinen avasi uuden yhteyden)

Yhteistyöstä:

- ◆ Rxtx huolto /Vaasa, Telettiimi /Lohja, Oulu
- ◆ ei yhteistyötä katsastuksen kanssa, kerran ovat käyneet katsomassa

Laitteesta:

- ◆ kytketty vai startin esto eli jos uudelleenpuhalluksessa epäonnistuu (ei puhalla tai on alkoholia), auto ei pysähdy => periaatteessa kännissä voi ajaa => huolto 5 päivän aikana
- ◆ asentaja näkee epäonnistuneista puhalluksista datan, jotka antavat viitteitä teknisestä ongelmasta (esim. ei tarpeeksi värinää puhalluksessa), mutta ei logia puhalluksista, joissa on mitattu alkoholi
- ◆ laite toimii hyvin
- ◆ asennuksissa ei juuri ongelmia, joskus jouduttu selvittämään maahantuojalta, missä ko. automallin kierroslukumittari on; asiakkaat eivät kuitenkaan harjoittele puhaltamista tarpeeksi (pyydetään 30 kertaa, mutta puhaltavat vain n. 5) ⇔ asenneongelma, josta voi seurata ongelmia mm. uusintapuhalluksia tehdessä

Prosessista:

- ♦ uusintapuhallus sattumanvaraisesti 0-45 min välillä; laite arvioi kierroksia: jos tyhjäkäynnillä, niin pyytää uusintaa lyhyin väliajoin
- ♦ jos uusintapuhallus myöhästyy, sireeni soi, ja laitteeseen tulee viesti 'Aikaistettu huolto, 5vrk'
- ♦ aikaistettuja huoltoja tullut 3: syy ollut (näkynyt logista) 'akku ollut irti' (esim. autohuollon yhteydessä)
- ♦ ei tietoa siitä, näkyykö puuttuva uusintapuhallus logissa
- ♦ huollossa tarkistetaan input-mittarit (erityisesti kierroslukumittari) toimii

Muuta:

- ♦ uusia asennuksia ei tiedossa
- ♦ muutostarve: auton sammutustoiminto, kun ei ole puhallettu tai uusintapuhalluksessa alkoholia, nopeuden "haistelijan" avulla
- ♦ hinnat: 128€kk (+alv), asennus 136€(+alv), huollot 45€(+alv)

Poliisi / Jukka Saros

Tehtävät:

- ♦ antaa ajokieltoja
- ♦ tuomioistuimien antaa päätöksen, kanslia antaa ajokortit ja käsittelee todistukset
- ♦ vastaa kyselyihin: asiakkailta (ovat saaneet tutkinnasta tietoa, tarkennusta)

Kokeiluun osallistumisen yhteenvetoa:

- ♦ 4–5 kpl (ensimmäinen päätös lokakuussa); työnantaja auttanut kustannuksissa (myyntimiehiä)
- ♦ yksi kärähti Ruotsissa, istuttiin Raaseporissa, kokonaisajokielto määrättiin täällä (ei tietoa pituudesta; 3kk minimi), jos ulkomailla syyllistyy, niin poliisi voi määrätä Suomessa ajokieltoon ulkomaisesta tuomiosta riippumatta, tieto krp:n kautta kotipoliisille
- ♦ rattijuopaille ei mitään hyötyä
- ♦ yksi keskeytys; haki uuden tuomioistuimen päätöksen (4kk ajokielto), 'liian pitkä vuosi'
- ♦ ei ongelmia todistusten toimittamisessa (jos ei toimittaisi niin syy oikeuden keskeyttää)
- ♦ purkudata: ei raporttia jos ei ongelmaa (ei ole tullut raportteja); kenelle ne raportit tulee? ei tietoa, ehkä kansliaan?

Kokeiluun ryhtymisestä:

- ♦ Tampereella 1 päivän koulutuksessa, aika suppea tieto, jäi epäselvää
- ♦ ei tietoa tutkinnan toimista, mutta pöytäkirjoissa näkyy, että asiasta on kerrottu

- ◆ poliisi tiedottaa tapahtumapaikalla (=> ilmoitustekstissä; valmistelupaperi, ei sähköisenä) tai kuulustelussa (=> kuulustelutekstissä)

Prosessista:

- ◆ päihderiippuvuuden arviointiohjelman aloitustodistuksissa ei ongelmia
- ◆ lääkärintodistuksesta: hall. esityksessä: lääkärin otettava kantaa täyttyykö edellytykset; todistuksessa ei näy sairaskertomus, ainoastaan ruksi 'ajokorttiluvan terveysvaatimukset täyttyvät'
- ◆ a-klinikalta, terveyskeskuksista (suuri kierto, eivät halua tehdä, koska eivät tiedä ovatko paikalla seuraavaa todistusta kirjoittamassa)

– yhteistyöstä:

- ◆ syyttäjään ja tuomioistuimeen päin ei mitään tarvetta

– käsittelyajoista:

- ◆ halukkuutensa ilmoittaneille pyritään järjestämään nopeampi käsittely
- ◆ Saroksen käsitys: tuomio annetaan siten, että ajokielto näkyy sellaisena, että mikä tulee jos kokeilu keskeytyy

Yleistä, muutostarpeista:

- ◆ ihan hyvä juttu
- ◆ paperisotaa pitäisi vähentää: tieto kulkisi paremmin välillä tutkinta, käräjäoikeus, ajokorttien käsittely => ajokorttirekisteri hankala käyttää
- ◆ kokonaisuus ei aukea: seuranta epäselvää?
- ◆ koulutus ei ollut hyvää: enemmän rekisteripuolta, ei tarpeeksi kokonaisuutta
- ◆ voisiko hallita keskitetysti ainakin kokeilun aikana, kun kerran niin vähän?

Espoon käräjäoikeus, Seppo Ovaskainen (käräjäoikeuden tuomari)

Ovaskainen oli tuominut yhdelle henkilölle valvotun ajo-oikeuden alkolukkokokeilussa. Hän oli tutustunut hallituksen esitykseen heti kokeilun alussa kesällä 2005.

Espoon käräjäoikeudessa rikosjuttuja tuomitsee 7 tuomaria ja 2-3 notaaria eli kymmenen eri henkilöä - jokaiselle näistä voi teoriassa tulla tuomittavaksi kokeiluun haluava rattijuoppo. Ovaskainen arveli, että Espoossa olisi tuomittu noin 5 henkilöä alkolukkokokeiluun (rattijuopumusjuttuja satoja vuosittain) ja lisäksi jaetaan noin 10 ehdollista.

Ovaskainen arvosteli kokeilun lakitekstiä. Tekstissä mm. puhutaan pelkästään rattijuopumuksesta, kun tarkoitetaan törkeitä rattijuopumusta (nämä ovat eri rikoksia). Väliaikaisen ajokiellon pituuden määrittäminen on epäselvästi sanottu. Ehdollisen ajokiellon soveltaminen esitetty huonosti. Huono viittaussäännös. Puutteellisuuksia myös koskien uusijoita. Kuinka muunnetaan kärsimättä oleva ajokielto keskeytystapauksissa?

Ovaskaisen mielestä ei ole suuri ihme, että kokeiluun lähteneitä on niin vähän. Ovaskaisen mielestä alkolukkokokeilulle on vain "vähän tilaa". Päihderiippuvuuden arviointiohjelma nolottaa ja mieluummin ollaan ajamatta. Hintaa. Ajokieltoa ei enää tuomioistuimen päätöksen jälkeen ole välttämättä paljonkaan jälkeen.

Kokeilu on kuitenkin Ovaskaisen mielestä ok ja kokemusta prosessista tarvitaan lisää. Valmis tulemaan seminaariin mukaan.

A-klinikka, Leppävaara / Kaarlo Simojoki

- ◆ 5–10 potilasta (6), heti 3 alussa
- ◆ luki kokeilusta ensimmäiseksi Kuntatiedotteesta (STM 08/2005), muuta informaatiota ei ole saanut, ei tiedotteita tms. Kuntatiedotteesta ei selviä eri osapuolten roolit.
- ◆ yhteys STM (Hermanson): viittasi määräykseen
- ◆ aloittamistodistuksen kanssa ongelmia; potilaat eivät tiedäneet, että pitää olla aloitettu päihderiippuvuuden arviointiohjelma ennen kuin hakee(?); myös
  - Espoon poliisi tulkitsee arviointijakson ja seurantajakson eri tavalla kuin päihderiippuvuuden arviointiohjelmassa yleensä;
  - normaalisti: ensiarvio, lääkäriaika puolen vuoden jälkeen; mutta kokeilussa joka 3 kk:n välein lääkärintodistus; ei kelpaa terveydenhoitajan todistus;
- ◆ joku oli hyväksytty, muttei onnistunut asennus, (vanha Renault)
- ◆ kaikki Espoon alkolukkokokeilun tapaukset ovat tällä A-klinikalla
- ◆ lisätietoa: mitä jos seurannan aikana tulee ongelmia, mitä tehdään?
- ◆ poliisi antaa potilaalle listan päivämääristä, jolloin todistukset on toimitettava, mutta A-klinikka ei saa tästä tietoa, olisi hyvä tietää, jotta ajat tulisi varattua;
  - poliisin listassa ei aina ole päivämäärää, josta lasketaan todistusväli (käräjäoikeuden päätöksen pvm)
- ◆ huonosti tiedotettu kaikkienensa:
  - A-klinikkasäätiöllä ei ole saatu mitään tietoa,
  - Kuntatiedote oli ylimalkainen
  - STM:ltä olisi pitänyt saada tarkempaa tietoa
- ◆ poliisin yhteyshenkilö (Saros); tulkintaerimielisyys 3kk vs. 6kk lääkärinlausunto
- ◆ voi saada todistuksen yksityiseltä, mutta pitäisi olla päihdelääketieteeseen perehtynyt
- ◆ joskus annettu lausunto, koska käyntiaika on tuloillaan (4-6vk päässä)

Kokemukset:

- ◆ auttaako: hyvä asia potilaiden kännissä ajon estämiseksi; mutta ei auta moneen tapaukseen
- ◆ Kuusi tapausta: on ollut helppo antaa puoltava lausunto aloittamiseksi; on ollut tarpeellinen ihmisille;
- ◆ koska tiukemmassa seurannassa jo alkolukon vuoksi, niin 3 kk todistustoimitusväli ei ole perusteltu
- ◆ labrat, huumeeseula, 2kk välein labrassa

Muuta:

- ◆ ei tarvittaisi lääkärintodistuksia, jos jotain poikkeavaa tapahtuu, niin ilmoitetaan poliisille (sama kuin työpaikan suhteen: ilmoitetaan jos tulee poikkeavaa)
- ◆ jos kaikki menee hyvin, miksi kirjoittaa lausuntoja?
- ◆ kaivataan ohjetta miten tulisi toimia, jos potilas on moniongelmainen (esim. psykologisia ongelmia) sekä kuinka usein huumeseuula tulisi suorittaa?

Alkolukkokokeilun esite

TIETOA ALKOLUKOSTA

Rattijuopumukseen syyllistynyt voi ehdottoman ajokiellon sijaan pyytää päästä mukaan kokeiluun, jossa hän saa ajaa alkolukolla varustettua autoa. Kysymyksessä on valvottu ajo-oikeus.

Mitä alkolukkokokeilu tarkoittaa?

Alkolukkoa kokeillaan Suomessa kolmen vuoden ajan, heinäkuusta 2005 kesäkuun 2008 loppuun. Kysymyksessä on niin sanottu alkolukolla valvottu ajo-oikeus

Rattijuopumukseen syyllistynyt henkilö voi tuomioistuin­käsit­te­lyn jälkeen saada ajo-oikeutensa takaisin ottamalla autoonsa alkolukon ja sitoutumalla muihin kokeilun ehtoihin. Kokeiluun osallistuminen ei vaikuta rattijuopumuksesta tuomittavaan rangaistukseen.

Alkolukon käyttöön liittyy nykyinen rattijuopumukseen syyllistyneille tarkoitettu päihderiippuvuuden arviointiohjelma ja jatkoseuranta säännöllisine terveystarkastuksineen. Arviointiohjelman aloittaminen on edellytys alkolukkoajokortin myöntämiselle.

Mikä on alkolukko?

Alkolukko on laite, joka estää auton käynnistymisen, jos kuljettajalla on vähintään 0,1 milligrammaa alkoholia litrassa uloshengitysilmaa. Tämä vastaa noin 0,2 promillen alkoholipitoisuutta veressä. Alkolukko vaatii puhalluksen myös satunnaisesti ajon aikana, mutta ei sammuta käynnissä olevaa moottoria.

Alkolukko rekisteröi kaikki käyttötiedot ja mahdolliset rikkeet keskusyksikön muistiin. Käyttötiedot puretaan 60 päivän välein laitevalmistajan valtuuttamassa toimipisteessä ja tiedot ovat poliisin käytössä kokeilun valvontaa varten.

Kuka pääsee kokeiluun mukaan?

Valvotusta ajo-oikeudesta päättää tuomioistuin käsitellessään rattijuopumusasiaa. Kokeiluun voi osallistua vakinaisesti Suomessa asuva henkilö, joka on syyllistynyt alkoholin käyttöön perustuvaan rattijuopumukseen. Henkilöllä on oltava henkilö- tai pakettiauton kuljettamiseen oikeuttava muu kuin lyhytaikainen ajokortti.

Mitä pitää tehdä jotta kokeiluun pääsee?

Valvottua ajo-oikeutta tulee pyytää rattijuopumusta tutkivalta poliisilta tai rattijuopumus­asian käsitte­lyn yhteydessä tuomioistuimelta. Pyyntö voi tehdä myös kirjallisesti.

Kuinka kauan lukkoa täytyy pitää? Mitä se maksaa?

Alkolukkoa on pidettävä yhden vuoden ajan. Kokeiluun osallistuminen maksaa arviolta 150 euroa kuukaudesta. Kustannuksista vastaa osallistuja.

Mistä lukon saa? Miten se asennetaan?

Alkolukkoja voi tiedustella laitevalmistajien edustajilta, joiden yhteystiedot ovat ohessa. Alkolukkoa ei tarvitse ostaa omaksi, vaan sen voi vuokrata valvotun ajo-oikeuden ajaksi.

Alkolukko asennetaan laitevalmistajan kanssa sopimuksen tehneessä asennusliikkeessä. Lähimmän asennusliikkeen tiedot saa laitevalmistajan edustajalta. Asennuksen jälkeen auto on muutokatsastettava. Asennuksesta ja muutokatsastuksesta toimitetaan todistus oman asuinpaikan poliisille.

Mitä tapahtuu ajokortille?

Rattijuopumuksen yhteydessä poliisi ottaa kuljettajalta ajokortin pois eikä sitä palauteta ennen valvotun ajo-oikeuden päättymistä.

Valvottu ajo-oikeus alkaa kun poliisi luovuttaa valvottavalle alkolukkoajokortin. Alkolukkoajokortti oikeuttaa kuljettamaan vain korttiin merkittyä alkolukolla varustettua autoa Suomessa lukuun ottamatta Ahvenanmaan maakuntaa.

Voivatko muut ajaa alkolukollista autoa?

Muut henkilöt voivat ajaa alkolukolla varustettua autoa, myös Ahvenanmaalla tai ulkomailla. Valvottava kuitenkin vastaa alkolukon ohjeiden mukaisesta käytöstä, ellei hän voi luotettavasti osoittaa toisen henkilön aiheuttaneen ohjeiden vastaista tilannetta.

Mitä päihdeohjelma ja seuranta tarkoittavat?

Päihdeohjelman ja jatkoseurannan tarkoituksena on selvittää ajokortin voimassaolon esteenä oleva kuljettajan päihderiippuvuus ja antaa osallistujalle tietoa alkoholin vaikutuksesta terveyteen ja ajosuoritukseen.

Vuoden valvotun ajo-oikeuden aikana päihdeohjelma ja seuranta sisältävät yhteensä yhdeksän käyntiä päihdeasioihin erikoistuneen lääkärin tai hoitohenkilökunnan luona. Päihdeohjelmaan osallistumisesta toimitetaan todistus asuinpaikan poliisille.

Mitä tapahtuu jos kokeilussa epäonnistuu?

Valvottu ajo-oikeus peruutetaan ja sen ajaksi ehdollisena määrätty ajokielto astuu voimaan. Päätöksen tekee tuomioistuim.

Mikä johtaa valvotun ajo-oikeuden peruuttamiseen?

Valvottu ajo-oikeus peruutetaan, jos valvottava määrätään ajokieltoon tai hän ei noudata ajo-oikeuteen liittyviä velvollisuuksia kuten päihdeohjelmaa. Ajokieltoon määrääminen voi perustua esimerkiksi ylinopeuteen tai rattijuopumukseen.

Alkolukon kiertäminen tai toimintakyvyttömäksi saattaminen ovat kiellettyjä. Valvottu ajo-oikeus peruutetaan myös, jos valvottava ei noudata alkolukkoajokorttiin liittyviä rajoituksia. Esimerkiksi ajaminen alkolukottomalla autolla on kielletty.

Valvottavan on lisäksi huolehdittava määräajoin tapahtuvasta alkolukon huollosta ja noudatettava laitevalmistajan ohjeita alkolukon käytöstä.

Alkolukkojen maahantuojien yhteystiedot:

Liitin Oy
p. (09) 503 771
www.liitin.fi

Strap Oy
p. (09) 298 6155
www.strap.fi

Lisää tietoa:

Poliisi
www.poliisi.fi

Liikenne- ja viestintäministeriö
www.mintc.fi

Lista alkolukkojen huolto- ja asennusliikkeistä:

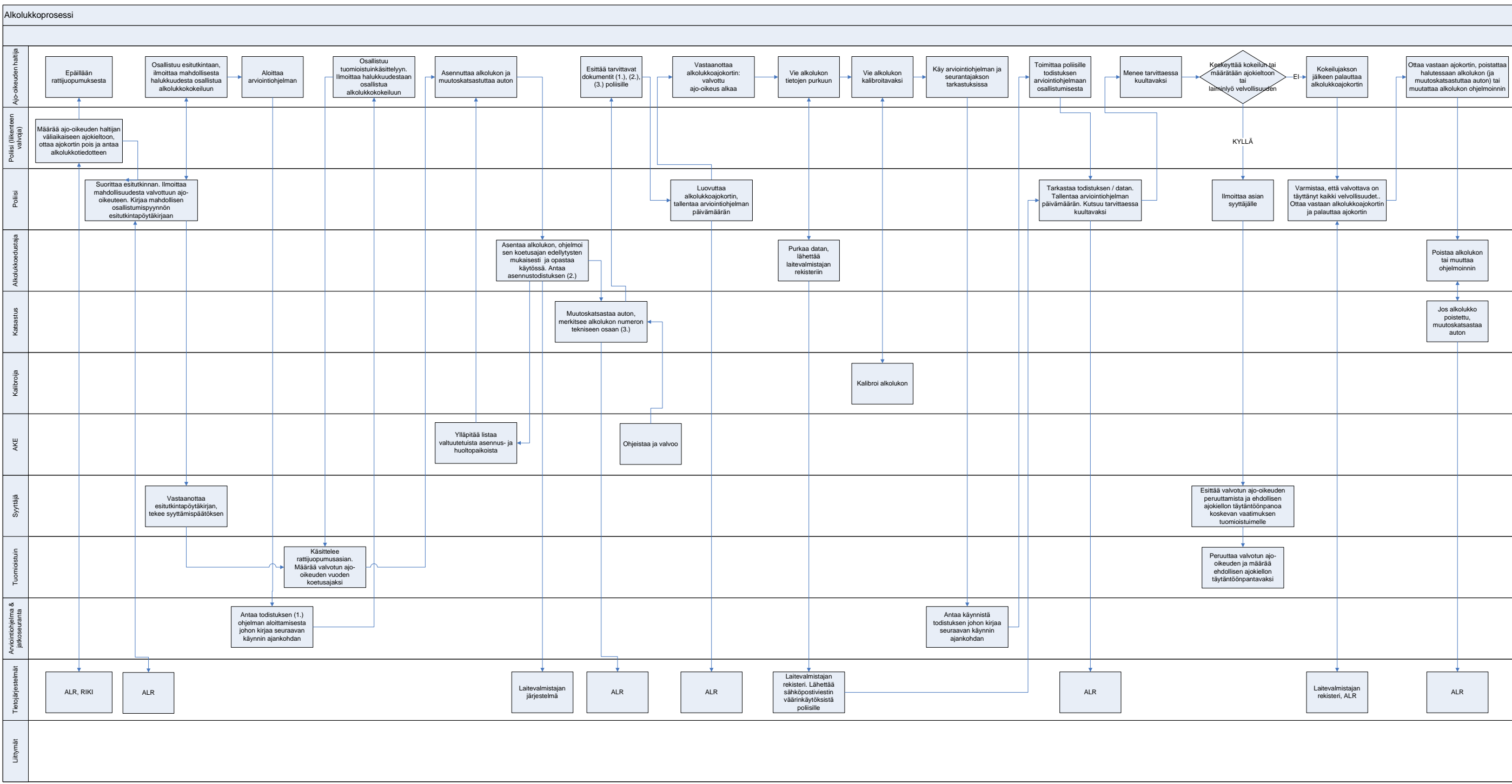
Ajoneuvohallintokeskus
www.ake.fi

ALKOLUKKOKOKEILUUN OSALLISTUMINEN ETENEE NÄIN:

Liite D

Alkolukkoprosessi

Liite E

Työpajamuistiot 1 ja 2

Työpaja 1: Alkolukkokokeilun 2005 – 2008 seurantatutkimus; Osatutkimus 3 – Alkolukkokokeilun prosessin seuranta

Aika: 24.8.2006 klo 8.30–12.00

Paikka: SysOpen Digia Tower, Hiomotie 19

Osallistajat:

Jörgen Forsblom, Liitin Oy

Jukka Harjula, Ajoneuvohallintakeskus

Janne Mänttari, Liikenne- ja viestintäministeriö

Hannu Pellikka, Ajoneuvohallintakeskus

Leena Piipponen, Sisäasiainministeriö

Jukka Saros, Espoon poliisi

Juha Siekinen, Alkolås Ab

Kaarlo Simojoki, Espoon A-klinikka

Dick Söderlund, Strap Oy

Henrik Söderlund, Strap Oy

Mikko Vitikka, Ajoneuvohallintakeskus

Leif Beilinson, VTT

Anna Higgins, SysOpen Digia Oyj

Jukka Lähesmaa, SysOpen Digia Oyj

1. Kokouksen avaus ja ohjelman esittely

Anna Higgins avasi työpajan ja esitteli ohjelman. Janne Mänttari kertoi alkolukkokokeilusta yleisesti ja Leif Beilinson esitteli projektin vaiheet ja tilanteen.

2. Prosessi ja tehdyt haastattelut

Anna Higgins esitteli alkolukkokokeilun prosessin asiakkaan sekä esimerkinomaisesti yhden viranomaisen, poliisin, näkökulmasta. Leif Beilinson kävi läpi asiakaskyselyn sekä tehtyjen viranomaishaastattelujen antia.

3. Kehittämiskohteet

Työpajan osallistajat kirjasivat tärkeimmiksi katsomansa ongelmat ja kehittämiskohteet. Kirjaukset keskusteltiin läpi. Yhteenvedo keskeisimmistä kehittämiskohteista:

- tiedon jakelu ja tiedotus
  - * prosessin osapuolien välillä (koulutus)
  - * asiakkaille (asiakaskyselyn palaute)
- prosessin osapuolien yhteistyö
  - * mm. informaatio viranomaisilta valmistajille

- prosessin viiveet
- erilaiset käytännöt eri kihlakunnissa
- prosessin loppu täytyy vielä määrittellä
- alkolukkokokeilun ydinryhmän yhteistyö
- prosessin seurannan ja haastattelujen jatkaminen

4. Toimenpide-ehdotukset

Edellisessä kohdassa käydyn keskustelun ohessa tuli esiin toimenpide-ehdotuksia, jotka kirjattiin alas. Konsultti työstää näitä ajatuksia eteenpäin.

5. Seuraavat vaiheet

Konsultin valmistelevat tehtyjen havaintojen ja kirjattujen kehittämiskohteiden pohjalta toimenpide-ehdotuksia prosessin parantamiseksi, joita käsitellään myöhemmin syksyllä järjestettävässä kokouksessa.

Helsingissä 25.8.2006, Anna Higgins

*****

Työpaja 2: Alkolukkokokeilun 2005 – 2008 seurantatutkimus; Osatutkimus 3 – Alkolukkokokeilun prosessin seuranta

Aika: 16.11.2006 klo 8.30-11

Paikka: SysOpen Digia Tower, Hiomotie 19

Osallistujat:

Jörgen Forsblom, Liitin Oy

Jukka Harjula, Ajoneuvohallintakeskus

Janne Mänttari, Liikenne- ja viestintäministeriö

Jukka Saros, Espoon poliisi

Juha Siekinen, Alkolås Ab

Henrik Söderlund, Strap Oy

Mikko Vitikka, Ajoneuvohallintakeskus

Leif Beilinson, VTT

Anna Higgins, SysOpen Digia Oyj

1. Kokouksen avaus ja ohjelman esittely

Anna Higgins avasi työpajan ja esitteli ohjelman. Janne Mänttari kertasi alkolukkokokeilun vaiheita yleisesti ja kertoi alkolukon tulevaisuuden käytöstä. LVM:n asetuksessa on suositus alkolukosta koulukuljetuksissa. LVM:ssä on tekeillä selvitys alkolukon pakollisuudesta rattijuopumuksen uusijoille – valmistuu vuoden 2007 alkuun.

2. Alkolukkokokeilun prosessin keskeiset parantamiskohteet

Kerrattiin 1. työpajassa 24.8.2006 esitetyt prosessin parantamiskohteet.

3. Parantamiseksi

Keskusteltiin parantamiseksi. Keskustelun pohjana olivat osanottajille etukäteen jaettu raporttiluonnos ja kokouksesta estyneen Espoon A-klinikan lääkärin Kaarlo Simojoen ehdotukset koskien alkolukkokokeiluun liittyvää päihdeseurantaohjelmaa. Keskusteluissa käsiteltiin ainakin seuraavia aiheita:

- Alkolukkokokeilun ohjausryhmän perustaminen
- Päihderiippuvuuden arviointiohjelman roolin täsmentäminen alkolukkokokeilussa:
  - Vaadittujen todistusten vaatimusten tarkentaminen (esim. Espoon käytäntö)
  - Selkeän tiedotteen laatiminen
- Alkolukkoajokortin voimassaoloaika 13kk, vaikka valvottu ajo-oikeus on 12kk, jotta alkolukon data voidaan tarkistaa ja todeta 12 kk:n sujuneen onnistuneesti
- Asiakkaan tiedon saannin parantaminen ajokortin liitteellä / paperilla, jossa kaikki kokeilun vaiheet käyntitasolla ja päivämäärien ja viranomaisleimojen kera
- Poliisille mahdollisuus tarkistaa alkolukon purkudatan tiedot netistä alkolukkovalmistajan järjestelmästä

4. Seuraavat vaiheet

Sovittiin, että työpajan jälkeen tutkimusraportin parantamis- ja korjausehdotukset toimitetaan pikaisesti tutkijoille. Valmis raporttiluonnos toimitetaan tilaajille tutkimussuunnitelman mukaisesti joulukuussa 2006.

Espoossa 16.11.2006, Leif Beilinson